

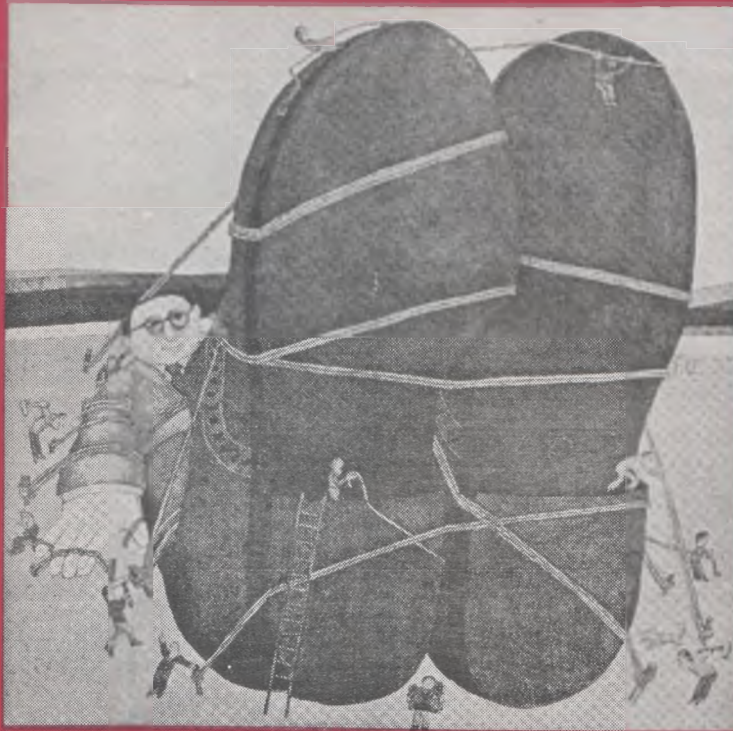

DİSK-AR

DİSK Araştırma Enstitüsü Aylık Bülteni, Ekim 1994, Sayı 17

Türkiye'nin Kalkınma Stratejisi Ne Olmalı ?

- Elektronik ve Enformasyon Sanayileri Geliştirilmelidir
- Tüketim Elektroniğinin Gelişimi
- 1980 Sonrası Yatırım Teşvik Sisteminin Değerlendirilmesi
- Bağımlılık Türkiye'nin Kaderi Değildir
- Teknolojik Değişim, Toplumun Dokusunu Değiştiriyor

DISK REHBERİ

DISK

GENEL MERKEZ VE BÖLGE TEMSİLCİLİKLERİ

DISK GENEL MERKEZİ

Ahmet Kutsi Tecer Cad. No: 12/4-5-7
34010 Merter/İSTANBUL
(0-212) 504 80 83 (5) Faks: (0-212) 506 10 79

AVRUPA TEMSİLCİLİĞİ

Galerie Ravenstein 3/1000 Bruxelles/BELÇİKA
00/322-511 55 01 + Faks

DISK ANKARA MERKEZ TEMSİLCİLİĞİ

Cinnah Cad. 35/4 Çankaya/ANKARA
(0-312) 440 77 74 Faks: (0-312) 440 77 73

ÇUKUROVA BÖLGE TEMSİLCİLİĞİ

Sorumlu: Yusuf Yürekli
Reşithey Mah. Atatürk Cad. Özel Sancak İşhanı
No: 8/86-87 01120 ADANA
(0-322) 352 60 95 + Faks

EGE BÖLGE TEMSİLCİLİĞİ

Sorumlu: Musa Çam
Talatpaşa Bulvarı 75/20 Alsancak/İZMİR
(0-232) 421 16 76, (0-232) 421 16 95
Faks: (0-232) 463 47 36

MARMARA BÖLGE TEMSİLCİLİĞİ

Sorumlu: İsmet Cantekin
Ulu Mah. Ulu Cad. No: 40 16220 BURSA
(0-224) 254 89 37 Faks: (0-224) 253 10 91

AKDENİZ BÖLGE TEMSİLCİLİĞİ

Sorumlu: Recep Koç
Milli Egemenlik Cad. No: 40 D. 12
Çankaya Apt. ANTALYA
(0-242) 247 30 43 Faks: (0-242) 247 30 43

TRAKYA BÖLGE TEMSİLCİLİĞİ

Sorumlu: Sadık Kızanlı
Ordu Evi Arkası Bilgen İş Hanı Kat 1 No: 35
EDİRNE (0-284) 225 66 79 + Faks

GÜNEYDOĞU BÖLGE TEMSİLCİLİĞİ

Sorumlu: İbrahim Gültepe
Lise Cad. 2. Sokak, Çavuşoğlu 2 Apt.
No: 11 Kat. 1 DİYARBAKIR
(0-412) 221 11 77, (0-412) 221 34 81
Faks: (0-412) 221 34 81

KARADENİZ BÖLGE TEMSİLCİLİĞİ

Sorumlu: Bekir Belovacı
Ulugazi Mah. Y.K.M. Karşısı Osmaniye Cad.
No: 27/4 SAMSUN
(0-362) 431 37 17 + Faks

DISK'E BAĞLI SENDİKALAR

ASİS Ağaç Sanayi İşçileri Sendikası
Taksim Cad. 91 Kat 4, Taksim/İSTANBUL
(0-212) 231 12 54, (0-212) 250 07 77
ASTER-İŞ Askeri Tensare ve Askeri İşçileri Sendikası
İstiklal Cad. Kargozoğlu Apt. No: 459 Kat 1, Beyoğlu/İSTANBUL
(0-212) 249 51 19 Faks: (0-212) 245 28 67
BASIN-İŞ Türkiye Basın İşçileri Sendikası
Taksim Cad. Birlük Apt. No: 91 Kat 4 Taksim/İSTANBUL
(0-212) 250 07 77 + Faks
BAYSEN Türkiye Bayındırlık ve Yapı İşçileri Sendikası
Cinnah Cad. No: 35/4, Çankaya/ANKARA
(0-312) 440 77 74, (0-312) 440 77 73 + Faks
BANK-SEN Türkiye Devrimci Banka ve Sigorta İşçileri Sendikası
Nakiye Elgün Sokak No: 117, Şişli/İSTANBUL
(0-212) 232 10 00 (4), (0-212) 234 42 35, (0-212) 231 20 75, (0-212) 234 25 00
(0-212) 234 38 37 Faks: (0-212) 236 41 12 Faks Örgütlenme: (0-212) 231 97 10
Faks Basın: (0-212) 231 16 13
BİRLEŞİK METAL-İŞ Birleşik Metal İşçileri Sendikası
Tünel Yolu Cad. No: 2 R1110 Beşiktaş/İSTANBUL
(0-216) 361 67 60, (0-216) 380 85 90, (0-216) 416 80 38, (0-216) 416 72 27
(0-216) 361 76 31 Faks: (0-216) 373 64 02
DERİ-İŞ Türkiye Deri Sanayi İşçileri Sendikası
Ahmet Kutsi Tecer Cad. No: 12/6, Merter/İSTANBUL
(0-212) 504 80 83 (5), Faks: (0-212) 506 10 79
DEV MADEN-SEN Türkiye Devrimci Maden Arama ve İşletme İşçileri Sendikası
Sezenler Sokak 2/9 Necatibey Cad. Sıhhiye/ANKARA
(0-312) 229 77 06, (0-312) 229 47 92 + Faks
DEV SAĞLIK-İŞ Devrimci Sağlık İşçileri Sendikası
Oğuzhan Cad. Ahenk Apt. No: 39/8 Kat 2, 34270 Fındıklı/İSTANBUL
(0-212) 523 61 90 Faks: (0-212) 523 76 47
DEVİRİMCİ YAPI-İŞ Devrimci Yapı İşçileri Sendikası
Ahmet Kutsi Tecer Cad. 12/6 Merter/İSTANBUL
(0-212) 504 80 83 (5), Faks: (0-212) 506 10 79
GENEL-İŞ Türkiye Genel Hizmet İşçileri Sendikası
Çankın Cad. No: 28 Kat 7, Ulus/ANKARA
(0-312) 309 15 47 (6), Faks: (0-312) 309 10 46
GIDA-İŞ Türkiye Gıda Sanayi İşçileri Sendikası
Ahmet Kutsi Tecer Cad. No: 12/5 Merter/İSTANBUL
(0-212) 575 72 29, (0-212) 575 05 13, (0-212) 575 15 40, Faks: (0-212) 575 15 40
HÜRCAM-İŞ Türkiye Çimento Sanayi Toprak Mamulleri ve Çam Sanayi İşçileri Sendikası
Ahmet Kutsi Tecer Cad. No: 12/6, Merter/İSTANBUL
(0-212) 504 80 83 (5), Faks: (0-212) 506 10 79
KERAMİK-İŞ Türkiye Çimento Sanayi Toprak Mamulleri ve Çam Sanayi İşçileri Sendikası
Ahmet Kutsi Tecer Cad. No: 12/6, Merter/İSTANBUL
(0-212) 504 80 83 (5), Faks: (0-212) 506 10 79
LASTİK-İŞ Türkiye Petrol, Kimya ve Lastik Sanayi İşçileri Sendikası
Ahmet Kutsi Tecer Cad. 12/2, Merter/İSTANBUL
(0-212) 575 15 65-66, Faks: (0-212) 504 97 21
LİMYER-İŞ Liman, Tersane, Gemi Yapım-Onarım İşçileri Sendikası
İkinci Yenice Yolu Yanı No: 12/1 Tuzla/İSTANBUL
(0-216) 395 52 71
NAKLİYAT-İŞ Nakliye İşçileri Sendikası
Guruba Hüseyin Ağa Mah. Kalkınıcı Sokak No: 10 Daire 11
Vatan Cad. Tramvay Durakı Karşı Akasray/İSTANBUL
(0-212) 533 20 69, (0-212) 533 02 54
OLEY-İŞ Türkiye Otul, Lokanta ve Eğlence Yerleri İşçileri Sendikası
Atatürk Bulvarı No: 57 Kızılay/ANKARA
(0-312) 435 96 80 16 hat, Faks: (0-312) 435 85 54
SİNE-SEN Türkiye Sinema Emekçileri Sendikası
Gazeteci Erol Demek Sok. No: 10 Daire 7-8/9 Beyoğlu/İSTANBUL
(0-212) 249 58 31, (0-212) 249 58 14, (0-212) 252 81 31 + Faks
SOSYAL-İŞ Türkiye Sosyal Sigortalar, Eğitim, Bula, Ticaret, Kooperatif ve Güzel Sanatlar İşçileri Sendikası
Necatibey Cad. Sezenler Sokak, Lozan Apt. 2/14 Yenışehir/ANKARA
(0-312) 231 81 78 Faks: (0-312) 229 46 38
PETKİM-İŞ Türkiye Petrol, Kimya ve Lastik Sanayi İşçileri Sendikası
İzmir Cad. Fevzi Çakmak Sokak 7/13 ANKARA
(0-312) 230 08 61, (0-312) 230 01 02 Faks: (0-312) 229 94 29
TİS Türkiye Toprak-Su-Tarım İşçileri Sendikası
Mithatpaşa Cad. Hüriyet Apt. Kat: 5 44/13 Kızılay/ANKARA
(0-312) 433 32 05, (0-312) 433 41 49 + Faks
TEKGES-İŞ Türkiye Elektrik, Su ve Gaz İşçileri Sendikası
İnkilap Sok. İsm Apt. No: 3/5 Kızılay/ANKARA
(0-312) 435 03 01
TEKSTİL Tekstil İşçileri Sendikası
Ahmet Kutsi Tecer Cad. 12/1 Merter/İSTANBUL
(0-212) 642 97 42 (4), (0-212) 504 48 87 + Faks
TÜMKA-İŞ Türkiye Tüm Kağıt Selüloz Sanayi İşçileri Sendikası
Fatih Guruba Hüseyin Ağa Mah. Vezir Çeçme Sok. No: 3 11/5
Akasray/İSTANBUL
(0-212) 531 03 84
YENİ HABER-İŞ Posta, Telefon, Telgraf, Radyo, Televizyon İşçileri ve Hizmetlileri Sendikası
Özveren Sokak Anı Apt. No: 3/7 Demirtepe-Maltepe/ANKARA
(0-312) 229 82 92, (0-312) 229 81 57 + Faks
YERALTİ MADEN-İŞ Türkiye Yeraltı ve Yerüstü Devrimci Maden İşçileri Sendikası
Gazi Mustafa Kemal Bulvarı, Eri Apt. 45/11 Maltepe/ANKARA
(0-312) 231 69 35, (0-312) 231 14 21 + Faks

DISK-AR Aylık Araştırma

Bülteni

Ekim 1994 Yıl: 2 Sayı: 17

Devrimci İşçi Sendikaları

Konfederasyonu

Sahibi

Rıdvan Budak
(Genel Başkan)

Sorumlu Müdür

Av. Ercüment Tahirioğlu

Yönetim Kurulu

Rıdvan Budak
(Genel Başkan)

Mehmet Atay
(Genel Sekreter)

Vahdettin Karabay
(Genel Başkan Vekili)

Çetin Uygur
Örgütlenme Daire Bşk.

Sabri Kaplan

Mali İşler Daire Bşk.

Doğan Halis

Eğitim Daire Bşk.

Muzaffer Subaşı

Hukuk Daire Bşk.

DISK Araştırma Enstitüsü

Araştırma

Güventürk Görgülü

Ayşe Nur Ertan

Belge-Bilgi Merkezi

Feza Kürkçüoğlu

Yazı Kurulu

Ahmet Asena

Ayşe Nur Ertan

Ergün İçeri

Dilek Hattatoğlu

Tonguç Çoban

Doç. Dr. Ahmet Çakmak

Doç. Dr. Nesrin Sungur

Doç. Dr. İbrahim Anıl

Tasarım

Kevser Çelik

Ofset Hazırlık

VEGA

Baskı

Ceylan Matbaacılık

Adres

DISK-AR Ahmet Kutsi Tecer

Cad. No: 12/4-5-7 34010

Merter /İstanbul

Tel: (0212) 504 80 83 (5 Hat)

Faks: (0212) 506 10 79

Bültendeki yazılar, kaynak olarak DISK-AR'ın gösterilmesi koşuluyla izinsiz kullanılabilir. İmzalı yazılar yazarların kişisel görüşlerini yansıtmakta olup, DISK görüşü olarak kabul edilmemelidir.

Bu sayı

Ağustos ayında yapılan DISK 9. Olağanüstü Genel Kurulu sonrasında oluşan yeni yönetimin Çalışma Programı çerçevesinde, DISK-AR'da kendini yenilemeye başladı. Enstitümüzün reorganizasyonu nedeniyle de yayınımıza bir süre ara verdik.

Yayına ara verdiğimiz süre içinde, daha üretken daha verimli ve katılımcı bir Çalışma Modeli'nin arayışı içine girdik. Elimizdekilerin yanında yeni olanaklar yaratabilmenin yollarını aradık. Bu sürecin sonunda Genel Merkezimizden ayrı bir mekanda faaliyetlerini sürdüren DISK-AR gerek insan, gerekse bilgi olanaklarından daha fazla yararlanabilmek için, DISK binasına taşındı. Böylece özellikle Bilgi-Belge Merkezimiz güçlendirildi. Bilgi-Belge Merkezinin sorumluluğunu ise Feza Kürçüoğlu arkadaşımız üstlendi. Yeni dönemde DISK-AR'ın, bülten çalışmalarının yanısıra, ağırlıklı olarak araştırma konusunda yoğunlaşması, bu nedenle de bültenin iki ayda bir çıkartılması kararı verildi.

DISK-AR bu sayısında Türkiye'nin uluslararası düzeyde rekabet yeteneğine kavuşabilmesi için, kalkınma stratejileri tartışmasını gündeme getirdi.

Özellikle 1995'te Avrupa Topluluğu ile Gümrük Birliği'ne girileceği düşünülürse, uluslararası pazarlarda rekabet edebilirliğin ne kadar önem taşıdığı ve sanayimizin bu yapıyla Gümrük Birliği'ne girdiği takdirde ekonomik ve toplumsal alanda büyük bir çöküşle karşı karşıya kalacağımız aşikardır. Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik ve toplumsal sorunları aşabilmesi için de özellikle bilgi-yoğun sektörlerin teşvik edilerek AR-GE çalışmalarına önem verilmesinin zorunlu olduğunu düşünüyoruz.

Türkiye'nin kaderini değiştirebilecek yegane yolun, özelleştirme ve sanayisizleştirme değil, yönetimin ve üretimin halkın demokratik denetiminden geçtiği bir toplum modeli oluşturmak olduğu düşüncesindeyiz.

Düşünen insanlarımızın ilgi ve enerjilerini bu konuya yönlendireceklerini umuyoruz.

DISK-AR

Türkiye'nin Kalkınma Stratejisi Ne Olmalı?

Doç. Dr. Ahmet ÇAKMAK

DISK-AR Türkiye'de kalkınma stratejileri tartışmasını yeniden gündeme getirmek istiyor. Düşünen insanların bu konuya çekebilecek için, böyle bir yeniden tartışmada ne gibi bir yarar gördüğümüzü anlatmak, onları ikna etmek gerekiyor. Yazının ana amacı bu...

Önce şimdiye kadar yapılan kalkınma stratejisi tartışmalarının ortak bir özelliğini saptamak istiyorum. O ortak özellik ki, sözkonusu tartışmaların zayıf yönünü oluşturuyor, dolayısıyla yeniden tartışma gereğinin nedenleri arasında yer alıyor.

Bugüne kadar yapılan kalkınma stratejisi tartışmalarının ortak özelliklerinden biri normatif oluşumdur. Bir başka deyişle bu tartışmalarda yer alanlar "nasıl olması gerektiği" sorusuna cevap aramışlardır. Böyle bir sorunun cevapları da, "meli.... malı..." tarzında olmuştur. Bu tür yaklaşımlar kişiyi gerçeklerden kopartır. Ülkenin iktisat politikalarını oluşturanlar sanki kendi 'objektif bilgilerinden' başka değişkenlerle bağlı değildir. Sanki yapılan "hatalar", iktisat politikalarını oluşturanların "ülke ekonomisi için doğru olanı" görememelerinden kaynaklanmaktadır. Bu şekilde bakılınca da, herkes kendince "şöyle yapılırsa daha doğru olur" biçiminde önerilerle strateji tartışmalarına katılmaktadır.

Yeniden kalkınma strateji tartışması önermemizin bir nedeni bu tür yaklaşımların terkedilmesi, aşılmasıdır. Tartışmanın oturacağı zemini yönlendirecek doğru soru şudur: Mümkün olabilecek stratejiler gündeme gelmelidir. Bir başka deyişle sunulacak stratejilerin, önlerindeki engelleri nasıl aşabileceği gösterilmelidir, bu engellerin aşılabildiği olduğu gösterilmelidir. Bu çerçevede en önemli hususlardan biri politika-ekonomi bağlantısının koparılmamasıdır. Çünkü, bunun aksi, bizi hemen normatif düzleme getirmekte, böylece yine kendi hayal alemimizde dolaşmaya başlamaktayız. Burada politika derken özellikle hatırıza getirmeye çalıştığım ülke içi ve ülkeler arası çıkar çatışmalarıdır. Bu alanın gerçeklerini gözardı eden her öneri normatiftir, bilimsel bir tartışma zemini oluşturmaz. Bu tür yaklaşımların tipik bir örneği tam anlamında piyasa ekonomisi önerisidir. Bunun kendi iç mantığı, varsayımları vb. bir yana, uygulanabilir bir strateji önerisi olduğunun gösterilmesi gerekir. Ama öneriyi savunanların hiçbiri bunu yapmamaktadır.

Politika-Ekonomi Bağlantısı Kurulmalıdır

Politika-ekonomi bağlantısını kurarak normatizmden kaçınma gereğini şöyle de ifade edebiliriz: Her kalkınma stratejisi önerisi, eğer mümkün olduğunu iddia ediyorsa, şu hesaplamaları yapmak durumundadır: Kalkınma stratejisi önerileri bazı ülkeleri, bazı toplumsal sınıf veya grupları

rahatsız eder, çünkü onların aleyhine sonuçlar doğuracaktır. Bazılarına da çekici gelir, çünkü onların lehine sonuçlar doğuracaktır. Dolayısıyla her önerinin bu tür sonuçlarının gösterilmesi gerekir. Buradan da politik olarak yapılabilirliğinin şartları ve bu şartların gerçekleştirilebilirliği tartışmasına geçmek kaçınılmazdır. Ancak bu bütünlüğünü kurabilmiş bir strateji önerisinin mümkün olup olmadığı tartışılabilir.

İşte yeni strateji tartışması, bu anlamda mümkün olup olmadığı, tartışılabilir önerilerden oluşmalıdır. Tartışılabilirliğini sağlayacak politika-ekonomi bağlantıları kurulmuş olmalıdır. Böylece bu üzerine yazı yazmış olmaktan kaçınabiliriz. Bu noktada yeni strateji tartışmasında gözetilmesinde yarar gördüğüm bazı görüşlerimi ortaya atmak istiyorum:

1- Tarih boyutunun sürekli gözönünde bulundurulması gerekir. Bunun anlamı, geçmişe hapsolmadan, geçmişin verdiği bilgilerle hesaplaşmanın zorunluluğunu vurgulamaktır. Bir başka deyişle geçmişle hesaplaşmayı, geleceğin geçmişiyle tekrar olacağı düşüncesiyle kitlenmeden yapmak gerekir. Bunu bir örnekle açıklamak isterim: Sanayi kapitalizminin 200 yıllık kısa tarihi boyunca serbest piyasa ekonomisinin şampiyonluğunu en ileri teknolojiye sahip ülkeler yaptılar. 19. yüzyılda İngiltere ve 20. yüzyılda ABD ötekiler şu veya bu

biçimde devlet müdahalesinden yana oldular. Bunun arkasındaki neden çok açık: Serbest piyasa koşulları en ileri teknolojiye sahip olanın işine yaradı, ötekiler ise serbest piyasanın zararlarından korunabilmek ve ileri teknolojiye ulaşabilmek için devlet müdahalesinin zorunluluğunu gördüler. Bu, en ileri teknolojik düzeye sahip ülkeler dışındaki ülkelerin de serbest piyasa ekonomisini uygulamasını önerenlerin hesaplaşmak zorunda oldukları bir tarih. Ama şartların farklılaşmasını ve sözkonusu ülkelerin de serbest piyasa ekonomisi uygulamasından yararlanacaklarını gösterebilirlerse tezleri geçerli olabilir.

2- Yeni strateji tartışmasında Uzakdoğu olayının kapsamlı bir değerlendirmesinin yapılması gerekiyor. Burada şimdiye kadar yapılan Uzakdoğu değerlendirmelerinin ışığında özellikle şu hataların gözönünde bulundurulmasının önemli olduğu düşüncesindeyim: Birincisi, Japonyayı, öteki Uzakdoğu ülkeleriyle aynı sepete koymamak gerekir. Japonya'nın ekonomik gelişmesinin temelini oluşturan dönüşümler 19. yüzyılda gerçekleşti, 20. yüzyılın ilk yarısında meyvelerini verdi. Japonya'nın ekonomik gelişmesinin dinamiklerini İkinci Dünya Savaşı sonrasında aramak oldukça ciddi bir hatadır. Bu İkinci Dünya Savaşı sonrasında Alman veya Japon mucizesinden sözeden yanlış yorumlara benziyor. Kendi döneminin standartları açısından kapitalizmin ileri aşamalarına ulaşmış ülkeler savaşta yıkılırsa, tabii ki savaş sonrasında hızlı büyüme göstereceklerdir. Bina yapmayı biliyorsanız ve binanız yıkılırsa, tabii yeniden yapabilirsiniz. Savaş sonrasında ileri kapitalist ülkeler arasındaki yarışta hangisinin, hangi nedenlerle öne geçtiği ise bununla bağlantılı olmakla birlikte ayrı bir tartışma alanıdır. Aslında bunlar Batı yazınında yerli yerine yerleşmiş konulardır.

Ama, maalesef, ülkemizde bir konuda yazan veya konuşanlar o konuyu ve literatürünü yeterince incelediklerinden gereksiz yere yanlış tartışmalarla kafalar karışıyor, vakit kaybediliyor.

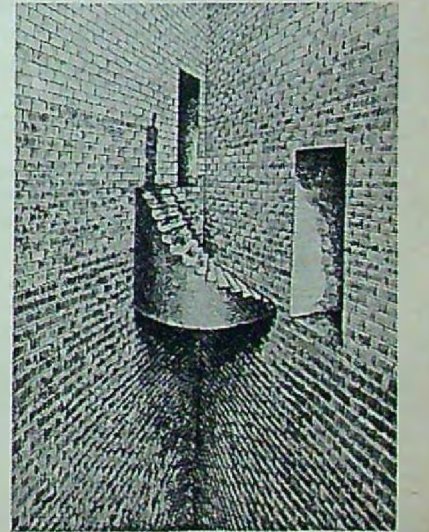
Uzakdoğu olayında odaklaşılması gereken ilk iki ülke G. Kore ve Tayvan'dır. Bunlardan Güney Kore batı yazınında en çok incelenen ülkedir. Bu konuda da yazı ve kitap yazarlar şu hatalara düşüyorlar: G. Kore'nin 60'lı yıllarla başlayan ve oldukça uzun süren istikrarlı ve hızlı ekonomik büyümesi serbest piyasa ekonomisinin eseri değildir, tersine devletin yönlendirdiği bir atılımdır. Önemli olan devletin, gerçekten az rastlanan hareket serbestisinin toplumsal nedenlerini bulmaktır. Burada önemli sorular şunlardır: 60'lı yılların başında ihracata yönelmeyi sağlayan koşullar nelerdir? Hızlı büyümenin faturası toplumsal kesimler arasında nasıl dağılmıştır? Güney Kore askeri diktatörlüğünün temsil ettiği toplumsal güçler veya toplumsal güçlerle ilişkileri ve onlar karşısındaki konumu nelerdir? Özellikle Türkiye'deki askeri diktatörlük uygulamaları ile Güney Kore arasındaki farklar ve nedenleri önemli ipuçları verebilir.

Sektörel Öncelikler Ne Olmalı?

Güney Kore örneği bir başka önemli konunun da değişmesini gerektiriyor. Bu ülke karşılaştırmalı üstünlükler yaklaşımına bir darbe daha vurmuş görünüyor. Eğer Güney Kore 60'lı yılların başlarında öncelik vereceği sektörleri saptarken kendi coğrafi konumunu, doğal kaynaklarını, mevcut sektörel yapısını esas alsaydı bugünkü durumunda herhalde olamazdı. Bu bağlamda Türkiye'nin, ünlü TÜSIAD çalışmasında olduğu gibi turizm, tekstil, gıda gibi sektörlerle öncelik vermesi hızlı ekonomik büyümeyi getirir mi, getirmez mi? Dolayısıyla kalkınma stratejisi

tartışmasının bir alt başlığı olarak sektörel öncelikler konusunun yeniden açılması gerekiyor. Burada şu soruya cevap aranması zorunlu gözüküyor: Türkiye'nin sektörel düzeyde planlama yaparak günümüzün ileri teknolojilerine dayalı bir üretim yapısına geçmesinin koşulları yaratılabilir mi? Bu imkansız mıdır? Neden? Toplumsal engelleri var mıdır? Yine bu çerçevede iki husus özel bir dikkati hak ediyor. Bunlardan birincisi böyle bir geçişin zorunluluğunu kabul etmek. Başbakanın tanınmış deyimiyi ya bunu yaparsanız, ya bunu yaparsınız. Tekrar tarihe dönersek şunu görüyoruz, ileri kapitalist ülkelerde teknolojik değişme bazı dönemlerde hızlanıyor ve radikalleşiyor. Bu tür teknolojik kabuk değiştirme dönemlerinde eskiyen teknolojiye dayalı üretimin öteki ülkelere yayıldığı bir gerçek. Önemli olan bu rol dağıtımındaki yeri değiştirebilmek. Bir başka ifadeyle ileri teknolojiyi yakalayabilmek.

Bu tarihsel "döngü"nin günümüzdeki somut ifadesi mikroelektronik, optoelektronik, robot, bio teknoloji gibi teknolojiler. Dolayısıyla yeni strateji tartışmalarında Türkiye'nin bu teknolojilere dayalı üretime geçebilmesinin mümkün olup olmadığını, bunun toplumsal koşullarının neler olduğunu

soruşturmak, bu konuyu gündemde tutmak gerekiyor. Hatta yeni kalkınma stratejisi tartışmalarında bu teknolojilerin yakalanması hedef olarak alınabilir. Uzakdoğu olayına bu açıdan da bakmakta yarar var.

Bu noktada önemli bir parantez açmak bence kaçınılmaz. Bir işçi konfederasyonu olarak gözümüzü daha uzağa çevirip şu tartışma önerilerine baktığımızda insanın aklına kaçınılmaz olarak bir soru takılıyor. DISK olarak bizim böyle bir strateji tartışmasını gündeme getirmeye çalışmaktaki derdimiz ne? İlk bakışta Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu adının tarihsel yükünü taşımaya çalışan bir işçi kuruluşunun Türkiye'nin ileri kapitalist ülkeler grubuna girmesinin yolları üzerine bir tartışmayı gündemin üst sıralarına itelemeye çalışması yadırgatıcı, hatta düşündürücü gelebilir. Konuya bu açıdan bakıldığında iki önemli tartışma daha geri geliyor. Bunlardan birincisi ucuz emek konusu. Sendikaların amacı işçilerin maddi refah düzeyini artırmak ve iş güvencesini sağlamak olduğuna göre ucuz emek tartışması, DISK açısından ek bir ağırlık taşıyor.

Ucuz Emek

Ucuz emek konusuna Türkiye'de şimdiye kadar hep aynı açıdan bakıldı.

a) Belirli bir ekonomik gelişmişlik düzeyine kadar ucuz emek sermaye birikiminin sağlanması açısından kaçınılmazdır.

b) Ucuz emek uluslararası rekabette en önemli avantajdır.

Bir başka ifadeyle Türkiye'nin verimliliği düşüktür. Öyleyse ücretler de buna göre olacaktır. Ayrıca verimliliği yüksek ülkelerle uluslararası rekabette tek dayanak ucuz emektir. Yeni kalkınma stratejisi tartışmasında konuya bir başka açıdan da bakmak gerektiğini düşünüyoruz. O da şu: Batılı yazarlar kendi iktisat

tarihlerini incelerken şu kanıda genellikle birleşiyorlar: Batıda teknolojik gelişmeyi hızlandıran etkenlerden biri de işgününün sekiz saatle sınırlandırılması ve ücretlerin yükselmesi olmuştur. Çünkü yüksek ücret sermayeyi farklı teknoloji arayışına iter. Ama aynı batı öteki ülkelere genellikle düşük ücreti kalkınma ve istikrarına gereği olarak kaçınılmaz bir bedel olarak sunar. Dolayısıyla Türkiye'de ucuz emek tartışmasını "önce pasta büyüsün" çerçevesinden çıkarmak, pastanın büyümesinin dinamiklerinden biri olarak yüksek ücret boyutunu eklemek gerekiyor.

Geri gelen ikinci tartışma emperyalizm konusu. Eğer ülkelerarası rekabette üste çıkmak, daima başka birilerinin altta kalması anlamına geliyorsa, biz kimin davasını güdüyoruz? Oyunun bugünkü kuralları çerçevesinde genel olarak Türkiye'de yaşayanların, özel olarak da Türkiyeli işçilerin daha iyi yaşaması, sözgelimi Asya ve Afrikalı bazı ülke işçilerinin durumunun kötüleşmesine katkıda bulunuyor ise biz Türkiyeli işçilerin şoveni durumuna mı düşünüyoruz? Bu genel olarak işçi sınıfından yana olan aydınların çoğunun içinde oldukları ve bir türlü çıkmadıkları bir açmazdır. "İşçi sınıfının uluslararası birliği" kavramının aşması gereken temel teorik ve pratik sorundur. Bu yazıda sadece yeni kalkınma stratejisi tartışmasının konu başlıklarına ve kısaca gerekçelerine değinmekle sınırlı kalmaya çalıştığımızdan bu soruna da girmemeye özen gösteriyorum. Ancak bir çok akademisyen merkez (isterseniz emperyalizm) ile çevre ve yan çevre bloklaşmasında bir gruptaki ülkenin öteki gruba geçemeyeceğini iddia ediyor. Oysa bu işin teorisinin söylediği, kapitalist dünya sistemi varoldukça bu üç grubun varlığının da sürmesinin kaçınılmaz olduğudur, yoksa bir

ülke bir gruptan ötekine geçebilir. Dolayısıyla teorisinin kendisinin tartışılabilirliği bir yana, sözgelimi Türkiye'nin önu zaten kapalıdır diye bir teorik implikasyon yoktur. DISK açısından bu konunun yeni kalkınma stratejisi tartışmasına yansması ancak şöyle olabilir. Türkiye'nin kalkınmasında bir alt-emperyalizm odağı olmasını ve militarist harcamaları (silah sanayi vb.) dışlayıcı bir strateji oluşturmasını savunmak. Böylece, bunun kendisi de yeni strateji tartışmasının bir alanı olabilir.

Yeni kalkınma stratejisi tartışmalarının öncelerden bir başka farkı daha var. Daha doğrusu ilave bir güçlüğü. Bu da kayıtdışı ekonominin genişlemesinden kaynaklanan veri eksikliği sorunu. Türkiye'de paranın seyahati şu anda bilinmiyor. Resmi veriler çok yanıltıcı. Bu sorunu aşmanın bir yolunu bulmak gerekiyor. Bunun bir akademik titizlik olmadığının, özellikle çalışan sınıflar açısından ciddi bir konu olduğunun algılanması oldukça önemli.

Yeni kalkınma stratejisi tartışmalarını gerekli kılan bir başka sorun ise Türkiye toplumunun genel homojenlik, sınıflar içi homojenlik ve sosyal akışkanlık açısından son yıllarda oldukça farklılaşması. Bunun can alıcı örnekleri işçi ve sermaye kesimlerinin kendi içlerindeki farklılaşma. Bu olayın ciddi politik ve ekonomik sonuçlarının saptanması gerekiyor.

Yeni kalkınma stratejisi tartışmalarının belki de en zor yönü, bu kadar geniş ve etkili sorun yığınının gerilimsiz biçimde ele alınabilir olduğunun kavranması ve böyle bir zeminde verimli, anlaşılabilir bir tartışmanın yapılabilmesi. Bir başka ifadeyle sorun yığınının altında hoğulmamak. Tartışma böyle bir tehlikeye maruz görünüyor.

1980 Sonrası Yatırım Tesvik Sisteminin Değerlendirilmesi...

Doç. Dr. Nesrin SUNGUR

Türkiye'de 1960'lı yıllardan itibaren ekonomik kalkınma plana bağlanırken, "kamu sektörü için emredici, özel sektör için yönlendirici" olarak tanımlanan bir planlama anlayışı benimsenmiş, bu yaklaşım özel sektör yatırımlarını plan hedefleri doğrultusunda özendirmek üzere bir teşvik sisteminin yürürlüğe konmasını getirmiştir. İkinci Beşyillik Kalkınma Planı döneminde çıkartılan 933 sayılı Ünlü Teşvik Kanunu şu satırlarla başlamaktadır; "Kalkınma Planı hedeflerine uygun olarak geliştirilmesi öngörülen iktisadi faaliyet sektörlerine planın bölgearası dengeli kalkınma ilkesi de gözönünde tutularak, genel ve katma bütçelerden ödünç verme şeklinde transferler yapmak amacı ile fonlar tahsis edilebilir."

70'li Yıllar:

Herşeyi Teşvik Politikası

Yaklaşık 30 yıldır yürürlükte olan teşvik sistemi gerçekten de, gümrük muafiyeti yatırım indirimi gibi araçlar ve ödünç verme şeklindeki fon transferleri yoluyla çok sayıda özel sektör kuruluşuna önemli parasal avantajlar sağlamakta birlikte, bu sistemin ülkenin uzun vadeli gelişme perspektiflerini dikkate alan bir biçimde uygulandığını

söylemek mümkün değildir.

Teşvik sistemine genel olarak 'üretim yapısın, baka tütsün' anlayışı egemen olurken, Türkiye'nin uluslararası ekonomik düzen içinde belli bir yer almasını sağlayacak şekilde sanayileşmede sektörel öncelikler politikası yerine, her şeyin teşvik edildiği, sonuçta hiçbir şeyin teşvik edilmediği bir teşvik furysası yaşanmıştır.

Sanayisizleşme Teşvikleri

1960'lı ve 1970'li yıllarda teşvik edilen faaliyetler çarşaf listelerle ilan edilirken, 1980'li yıllarda artık bununla başa çıkılamamış ve teşvik edilmeyen faaliyetlerin yer aldığı 'negatif liste' uygulamasına geçilmiştir. Önceki yıllarda teşvik sisteminde varolan temel aksaklıklar 1980-sonrasında da devam etmekle birlikte, 80'li yıllarda Türkiye ekonomisinde uygulanmaya konan ve köklü yapısal değişiklikler hedefleyen politikalar teşvik sistemine de yansımıştır. Bu etki özellikle teşvikli yatırımların sektörel dağılımında açık olarak

görülmektedir.

Bilindiği gibi bu dönemde sanayileşme sorunu fiilen ekonominin gündeminden çıkmış, onun yerini kısa vadeli istikrar sorunları almıştır.

Her ne kadar bu dönemde sanayi ürünleri ihracatında önemli bir artış görülsün de, sanayi yatırımlarının 1970'li yıllarında gerçekleşen seviyelerin altında kalmasını, ihracat artışının yeni kapasite yaratılması yoluyla olmadığının net bir göstergesidir. Nitekim yatırım teşviklerinin sektörel dağılım tabloları incelendiğinde, imalat sanayinin payında 1980'li yıllarda çarpıcı bir azalma, hizmetler sektörünün payında ise aynı ölçüde çarpıcı bir artış görülmektedir. Bu dönemde teşvik alanı imalat sanayi yatırımlarının kendi içindeki dağılımında da önemli farklılaşmalar söz konusudur. Gerek temel mal grupları, gerekse alt sektörler olarak teşvikli imalat sanayi yatırımları 1980 öncesine göre önemli değişiklikler göstermektedir.

YATIRIM TEŞVİKLERİNİN SEKTÖREL DAĞILIMI

	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993
TARIM	3.2	13.3	4.0	4.0	3.0	1.9	1.0	0.7	2.2	1.0	2.6	10.6	1.5	1.3	1.1
MADENCİLİK	1.8	1.8	2.8	2.7	5.3	19.4	3.8	5.9	7.1	1.9	2.7	2.7	3.6	2.9	2.9
İMALAT SAN.	90.1	78.1	48.0	40.0	47.4	50.4	26.0	38.7	37.5	49.2	48.3	68.8	62.6	66.5	69.5
TÜKETİM MAL.	9.2	17.5	12.0	11.5	15.4	27.1	11.9	16.5	14.2	24.8	27.6	38.0	27.2	34.9	35.7
ARA MALLAR	55.6	32.4	6.0	10.8	19.9	13.0	10.0	16.7	17.1	16.1	8.8	19.9	23.1	17.1	34.7
YATIRIM MAL.	35.2	28.2	27.8	14.8	9.9	9.4	3.1	4.5	5.2	7.2	10.9	11.4	21.9	12.9	17.2
ENERJİ	0.3	0.2	0.05	0.1	4.71	2.0	42.8	4.0	9.4	9.2	1.8	2.0	4.3	2.2	5.6
HİZMETLER	4.6	6.6	43.5	48.0	39.2	21.3	26.1	50.5	43.1	38.4	44.4	15.9	28.0	27.1	21.0
ULAŞIM	4.6	4.8	42.0	41.8	28.2	10.6	20.6	30.2	18.9	17.1	14.3	2.7	9.0	10.2	11.0
TURİZM	-	1.2	0.3	1.6	4.4	7.7	3.4	5.9	12.1	16.7	18.5	7.4	4.0	3.4	2.8
TİCARET	-	0.1	0.07	1.3	1.6	0.8	0.8	1.2	3.7	5.5	11.6	5.7	15.0	13.5	7.1

Yatırım Teşviklerinin Sektörel Dağılımı

Aşağıdaki tabloda 1979-1993 döneminde teşvikli yatırımların sektörler arasındaki dağılımı verilmiştir.

1980 öncesi döneme ilişkin olarak sadece 1979 yılının yer aldığı tablodan da görüldüğü gibi, 1979 yılında sektör paylarının dağılımı, 80'li yıllardan oldukça farklıdır.

1979 yılında imalat sanayii, toplam teşvikli yatırımları % 90'ın oluşturmaktadır. Bu durum esas olarak 1980 yılına kadar ülkenin gelişme politikalarının ana eksenini sanayileşmenin oluşturulmasından kaynaklanmaktadır. Diğer taraftan 1970'li yıllar ithal ikamesinin ara malları ve yatırım mallar sektörlerine kaydırılarak sürdürülmek istendiği bir dönemdir. Bunun bir sonucu olarak bu iki alt sektör yatırım teşviklerinden en çok yararlandırılan sektörler durumundadır.

Türkiye'nin bir anlamda sanayisizleştiği 1980'li yıllarda, teşvikli yatırımlar içinde de imalat

1970'li yıllar ithal ikamesinin ara malları ve yatırım mallar sektörlerine kaydırılarak sürdürülmek istendiği bir dönemdir. Bunun bir sonucu olarak bu iki alt sektör yatırım teşviklerinden en çok yararlandırılan sektörler durumundadır.

sanayiinin önemi giderek azalmıştır. 1985 yılında % 26'ya kadar inen imalat sanayiinin payı, '85 sonrasında az da olsa yükselmeye başlamış, ancak 1993 yılında bile henüz 1979 yılı düzeyine ulaşamamıştır.

Bu dönemdeki bir başka ilginç gelişme de, imalat sanayiinin alt sektörlerinin dağılımında görülmektedir. 1979 yılı verilerine göre, toplam yatırım teşvikleri içinde en yüksek payları ara malları (% 55.6) ve yatırım malları (% 35.2) sanayileri almakta, bunları % 9.2 ile tüketim malları sanayii izlemektedir.

90'lı Yıllar:

Tüketimi ve Hizmetleri Teşvik Politikası

1980 sonrasında hem teşvik alan toplam imalat sanayii, hem de ara ve yatırım malları sanayileri açısından söz konusu olan azalma eğilimi, tüketim malları sanayiinde görülmemektedir. Aksine bu grubun payı önemli ölçüde yükselmiş, bir çok yılda teşvikli imalat sanayii yatırımların yaklaşık yarısını oluşturur hale gelmiştir. Bu eğilimin 80'li yılların sonunda daha da arttığı, 90'lı yıllarda ise toplam teşvikli yatırımlar içinde en büyük payın bu sanayi grubuna girdiği görülmektedir.

Yatırım teşviklerinin sektörel dağılımı tablosunda dikkati çeken bir başka durum da, daha önce de belirtildiği gibi, söz konusu dönemde hizmetler sektörünün payındaki önemli yükselmedir. Bu sektör 1979 yılında yatırım teşviklerinden % 4.6 oranında bir pay almışken 1980 sonrasında, en büyük payı alan kesimlerden biri haline gelmiştir. Bazı yıllarda teşvikli yatırımların yarısını hizmetler sektörünün oluşturduğu görülmektedir. Özellikle 80'li

İMALAT SANAYİ ALT SEKTÖRLERİNİN TOPLAM İMALAT SANAYİ İÇİNDEKİ PAYLARI %																
	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	
Gıda-İçki	4	8	13	8.9	10	13.5	14.2	16.4	6	5	10.8	11.1	11.3	14.7	8	
Dokuma-Giyim	4	13.6	13.3	19.2	22	40.2	31.5	21.6	31	45	46.2	44.7	32.1	37.7	40.4	
Orman Ürün.	4	29	2	1.4	0.4	0.2	0.5	1.4	1	1	1.1	2.3	1.5	1.5	3.4	
Kağıt	3	25	1	4	4	0.2	4	1.2	1	3	0.7	1.3	0.6	0.3	0.5	
Deri-Küseye	0.6	0.3	0.3	0.4	0.6	1	1	1.2	1	1	1.5	1.3	0.9	0.9	1.5	
Lastik	1	0.06	0.2	0.2	0.2	0.4	1	1	3.9	2	1.5	2	1.5	1.9	0.8	
Kimya	14	9	4.1	13.3	19.6	9.7	14	11	4	5.8	3.5	4.7	16.1	7.8	1.4	
Cam	6	-	0.3	0.8	1.7	0.2	1.8	0.6	2.9	1	0.6	0.5	0.9	1.2	0.8	
Demir-Çelik	17	7	0.3	2.6	9.5	3.1	5.2	12	2	1	3.4	1.4	2.5	2.1	1	
Demir Dışı M.	17	17	0.3	2.6	9.5	3.1	5.2	12	2	1	3.4	1.4	2.5	2.1	1	
Taşıt Ar.	8	18	5.2	24.6	11.3	11.3	2.1	4.1	3.7	5.7	17.5	6.6	7.5	6.4	8.4	
Madeni Eşya	5	4	1	1.8	4.2	1.6	5	2.5	5.4	3.3	1.6	3.9	4.4	6.3	8.3	
Mesleki Ölçü	0.2	-	0.1	0.5	0.8	0.6	0.5	0.5	1	2.8	0.7	0.2	0.4	0.3	0.5	
Makine İmalat	7	8.9	1.4	3.1	1.4	0.7	1.7	0.6	1.7	0.6	1.2	0.4	1.2	1	1	
Elekt. Mak.	3	3.6	1.9	2.3	2.1	3	1.1	0.7	0.8	1.6	1	2	1.7	2.5	5.1	
Elektronik	0.5	-	0.5	2.5	1.1	1	1.6	2.9	1.1	0.4	0.4	3.1	1.2	2.7	1.1	
Çimento	4.8	1.3	2.3	1.1	2.2	1.4	3	6.3	14	6	1.6	3.1	7	6.3	8.2	
Pişmiş Kal.	1.6	2.5	1.3	1.8	2.9	4.3	5.9	5.5	9.6	5.7	1.7	1.7	1.4	0.9	0.8	
Seramik	4.2	1.2	0.4	0.3	0.1	1.7	0.5	2.1	1.6	1.6	1.9	2.1	2.5	1.9	1.4	
Diğer	4.5	4.1	1.7	10.2	4.2	4.3	3	2.3	2.2	2	1.7	2.1	2.2	2.4	1.8	

İMALAT SANAYİ ANA GRUPLARININ TOPLAM İMALAT SANAYİ TEŞVİKLERİ İÇİNDEKİ PAYLARI %																
	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	
TÜKETİM MAL.	8	21.6	26.3	28.1	32	53.7	45.7	42.5	37	50	57	55.8	43.4	52.4	48.4	
ARA MALLAR	48.1	23.3	57	17.7	33.3	16.9	29.4	36.7	37.1	25.7	14	16.3	29.1	13.2	9.3	
YATIRIM MAL.	23.7	34.5	10.1	34.3	20.9	18.2	12	11.3	13.7	14	22.4	16.2	16.4	19.2	24.4	
YAT. MAL. TAŞ.	15.7	16.5	4.9	9.7	9.6	6.9	9.9	7.2	10	8.3	4.9	9.6	8.9	12.8	16.1	
DİĞER	4.5	4.1	1.7	10.2	4.2	4.3	3	2.3	2.2	2	1.7	2.1	2.2	2.4	1.8	

yılların ilk yarısında hizmetler sektörüne verilen yatırım teşviklerinin neredeyse tamamı ulaşım alt sektörüne gitmiştir.

Ulaşım sektörünün almış olduğu pay 1982 yılında toplam imalat sanayi payının üzerindedir. 1980'li yılların hemen tamamında imalat sanayi alt gruplarından daha fazla teşvik alan ulaşım sektörünün kazandığı bu önem, esas olarak bu dönemin ihracat seferberliğinden kaynaklanmaktadır. Yeni üretim kapasitesi yaratmak yerine, varolan üretim kapasitesinin

ihracata yönlendirilmesi anlayışının egemen olması, teşvik tablosuna bu şekilde yansımaktadır. Özellikle TIR filosu alımları yanında, bu dönemde hızla çoğalan özel uçak şirketlerinin uçak alımları da söz konusu dönemde imalat sanayiinden daha fazla özendirilmeye değer bulunmuştur.

alan alt sektörün Dokuma-Giyim olduğunu görüyoruz. Dokuma-Giyim sektörü, 80'li yılların ortalarına doğru, teşviklerden aldığı payı artırmaya başlamış ve giderek imalat sanayi teşviklerinin yaklaşık yarısını alır hale gelmiştir.

Bu dönemin yüksek teşvik alan bir diğer sektörü olan Gıda-İçki alt sektörü ile birlikte tüketim malları sanayiini oluşturan bu sektörler 80 sonrasında en çok desteklenen sektörleri durumundadır.

Bu ülkede 100 sene önce de

saglayabilecek sektörler olan elektronik, elektrikli makineler, makine imalat gibi alt sektörlerin yatırım teşviklerinden aldıkları payların toplamı ne yazık ki söz konusu dönemde ortalama %3 civarındadır.

Pişmiş kil alt sektörünün almış olduğu pay bile tek başına, birçok yıl bu üç sektörün payının üzerindedir.

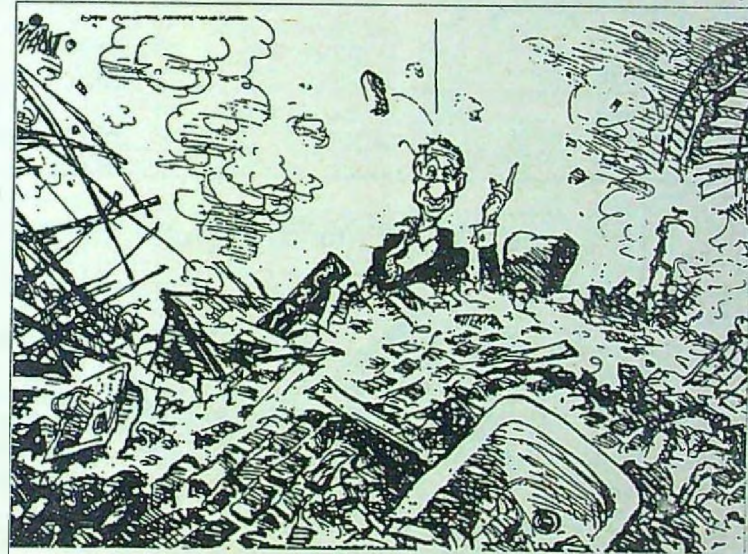
İmalat sanayiinde ana grupların dağılımını veren yukarıdaki tabloda taşıt araçlarının payını çıkardığımızda, 1980 sonrasında yatırım malları sanayiinin daha

az teşvik edildiği açık olarak görülmektedir.

SONUÇ

Dünyada yaşanan gelişmeler gözönüne alındığında, Türkiye'nin artık bir sanayileşme stratejisini acilen oluşturması zorunlu hale gelmiştir. Bu bağlamda mevcut teşvik anlayışının ve sistemin tamamen değiştirilmesi ve sanayide gerekli teknolojik yeniden yapılanmayı

destekleyecek bir teşvik sisteminin geliştirilmesi kaçınılmazdır. Aksi takdirde 2000'li yılların dünyasında Türkiye'nin değil treni kaçırmak, istasyona ulaşabilmesi bile hayal olacaktır.

- Evet, bir durgunluk söz konusu, ama durgunluk serbest ekonominin normal ve sağlıklı bir unsurudur..

Yatırım

Teşviklerinin İmalat Sanayi Alt Sektörleri Arasındaki Dağılımı 1979-1993 döneminde imalat sanayiine verilen yatırım teşviklerinin alt sektörler arasındaki dağılımını veren tablo incelendiğinde, en büyük payı

aynı sektörlerin geliştirilmek istendiği hatırlanırsa, bu alanda çok ciddi bir yol alınmadığı kabul edilebilir.

Dünyada yaşanan teknolojik atılma ulaştırabilecek, sınai yapının dönüşümünü

Asgari Geçim

5 Nisan Kararlarının faturası yine emekçi kesimlerin üzerine çıkarıldı. Fakirleşme süreci giderek artan bir hızla devam ediyor. 1994'ün Nisan ve Mayıs aylarındaki çok zamlar, yaz aylarında yaşanan durgunluk nedeniyle önemli ölçüde azalmışken, Eylül ayında fiyatlar tekrar yükselmeye başladı. Nitekim Nisan 94'de yüzde 30'a ulaşan fiyat artışı, Haziran'da yüzde 1'e düştü, Eylül'de ise yeniden yüzde 7.2'ye yükseldi. DISK-AR'ın Şubat, Mart ve Nisan aylarındaki fiyat artışlarını dikkate alarak Mayıs'94 için gerçekleştirdiği araştırmada, dört kişilik bir ailenin eline geçmesi gereken gelir 12 milyon 368 bin liraya ulaştığı saptanmıştı. Mayıs ayından Eylül ayına kadar İstanbul'da yaşayan bir aile için, aile bütçesinin maruz kalacağı enflasyon oranı yüzde 29.57 düzeyine ulaştı. Araştırmada, ailede çocuklardan yalnızca birinin okula gittiği, büyüklerden yalnızca

	Okak 1993	Nisan 1993	Tem. 1993	Ekim 1993	Okak 1994	Mayıs 1994	Ağus. 1994
GIDA	2.185.569	2.445.863	2.920.979	2.938.916	4.739.128	5.298.434	7.570.507
KONUT	1.218.900	1.523.900	1.724.759	1.930.834	2.032.562	2.856.349	3.556.419
GIYIM	926.713	811.401	1.056.098	1.081.931	1.656.733	2.161.074	2.152.271
DİĞER	474.000	581.000	677.500	700.000	730.000	1.051.873	1.162.500
ISINMA	166.667	166.667	179.167	225.000	254.167	375.000	558.343
TEMİZLİK	183.191	213.533	238.736	285.201	304.485	555.304	905.532
OKUL	50.250	51.083	51.083	66.417	66.417	70.333	120.917
TOPLAM	5.208.293	5.766.447	6.818.322	7.225.299	8.783.472	12.368.366	16.026.409

birinin yol masrafı olduğu, ailenin kirada oturduğu, eğlence, tamiyat, misafir, seyahat oyuncak hatta ders kitabı masrafının dahi olmadığı varsayılıyor. DISK-AR'ın Eylül 1994 için "yoksulluk sınırı" olarak da tanımladığı 16

milyon 26 bin liranın yüzde 42.88'lik bölümünü gıda masrafları oluştururken, ikinci büyük harcamayı yüzde 22.19'luk payla konut alıyor. Giyim harcamaları için aile bütçesinden ayrılması gereken pay yüzde

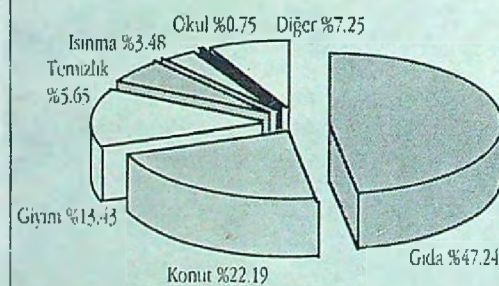
13.43 'ü bulurken, temizlik, ısınma ve okul masrafları aylık gelirin yüzde 10'a yakın bir kısmını alıyor. "Diğer Harcamalar" kalemi içinde değerlendirilen ulaşım, gazete ve sigara türünden

harcamalar ise bütçe içinde yüzde 7.25'lik bir büyüklüğe ulaşıyor. DISK-AR'ın aile bütçesi Mayıs-Eylül arasındaki dört aylık dönemde tesbit ettiği yüzde 29.57'lik enflasyon oranı ile birlikte, aile

tüketimine konu olan temel maddelerin fiyatları 93 Ekim-94 Eylül arasındaki 11 aylık sürede, aile bütçesi üzerindeki enflasyon düzeyini yüzde 121.80'e yükseltiyor. Mayıs ayından Eylül ayına kadar geçen süre içindeki gıda giderleri yüzde 42.88, konut masrafları yüzde 24.51, ısınma giderleri yüzde 48.8, temizlik giderleri yüzde 63.06 düzeyinde ailenin gelirini aşmış durumda. Buna karşılık Eylül ayında indirimi satışların devam etmesi nedeniyle giyim masrafları yüzde 0.1 düzeyinde azalmıştır.

	Okak-Nisan	Nisan-Tem.	Tem.-Ekim	Ekim-Okak	Okak-Mayıs	Mayıs-Ağus.
GIDA	11.76	19.43	0.51	27.36	41.70	42.88
KONUT	25.02	13.18	11.95	5.27	40.53	24.51
GIYIM	-13.52	31.78	2.45	53.13	30.44	-0.10
DİĞER	23.21	16.01	3.32	4.29	44.09	10.38
ISINMA	0.00	7.50	25.38	12.96	47.54	48.8
TEMİZLİK	16.56	11.80	19.46	6.75	82.39	63.06
OKUL	1.66	0.00	30.02	0.00	5.99	71.92
TOPLAM	11.10	18.35	5.50	21.57	40.31	29.57

4 KİŞİLİK AİLENİN AYLIK HARCAMALARI

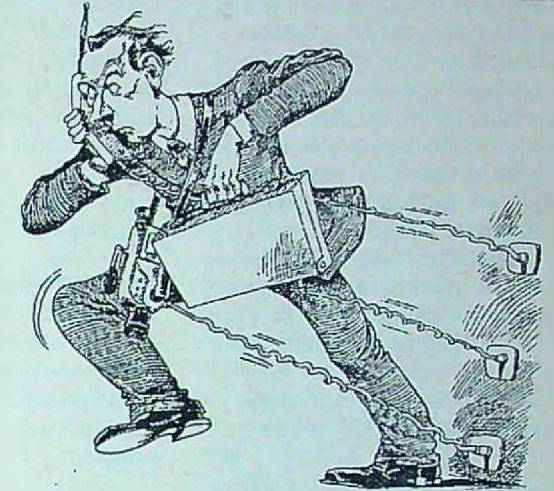

Asgari Geçim Sınırı 16 Milyon

Ayşe Nur Erten

Neden Elektronik Sektörüyle Başlıyoruz?

Doç. Dr. Ahmet ÇAKMAK

Tekstil, turizm, konut vb. bir sektörle değil de elektronikle başlamamızın nedeni, kalkınma stratejisi konusundaki görüşümüz. Dolayısıyla bu yazıyla, iki amacı birarada gerçekleştirmiş oluyoruz. Yeni kalkınma stratejisine ilişkin görüşümüzü ifade ederken elektronik sektöre verdiğimiz önceliğin gerekçesini de açıklamış olacağız. Nihayet böyle bir yazıyla yeni kalkınma stratejisi tartışmalarının ilk önerisini de ortaya atıyoruz.

Temel sorununuz şu: Türkiye'nin özlemini duyduğu maddi refah düzeyine ulaşabilmesi için günümüzün ileri teknolojilerini yakalaması zorunlu. Yani elektroniki, mikroelektroniki, biyo teknolojiyi vb. Öte yandan DISK bir işçi sınıfı örgütüdür. Dolayısıyla kendi tabanının ve öteki işçilerin durumunu gözetmek ve kollamakla, onların maddi yaşam koşullarını iyileştirmek için çaba göstermekle yükümlüdür. Dolayısıyla bu iki amacın birlikte gerçekleşmesinin koşullarını aramak durumundadır. İleri teknolojiye geçerken aynı zamanda işçi sınıfının yaşam koşullarının da iyileştirilmesi. İşte temel sorun budur. Olaya ileri sanayi ülkelerinin son onyıllardaki pratikleri açısından bakarsak şunu görüyoruz: İleri teknolojiye geçiş a) İşsizliği artırıyor, b) İşini koruyabilenlerin veya

yeni teknolojilerin gerektirdiği vasıfları taşıyanların bir kısmının ücretleri hayli yükseliyor, c) Bir kısım insan da görece düşük ücretlerle çalışmaya devam ediyor. Yeni ileri teknolojilerin işsizliği artırdığı açık. Bu nedenle yeni teknoloji-işsizlik ilişkisine daha geniş bir açıdan bakmak gerekiyor.

Yeni Teknolojilerin İstihdama Etkisi

Yeni teknolojilerin istihdama net etkisi üç unsura bağlıdır. 1) Yeni teknolojilerin ilk etkisi, genelde (tarihsel nedenlerle de) işgücünün yerini makinelerin alması biçiminde olur. Bunun çalışanların istihdanına ilk etkisi negatiftir. Öte yandan yeni teknolojiler verimliliği artırdığı için çalışanların (işini koruyanların veya iş bulanların) reel gelirlerinde artış olanağı sağlar. 2) Yeni teknolojilerin gerektirdiği makinelerin, ara malların vb. üretimi için yeni iş sahaları açılır. Bu pozitif istihdam etkisidir. 3) Yeni teknolojiler malları ucuzlattığı ölçüde talebi artırır. Bu da dolaylı yoldan pozitif istihdam etkisi yaratır. Bu üçünün net

istihdam etkisinin ne olacağı teorik düzeyde saptanamaz.

Tarihe baktığımızda ise ileri sanayi ülkeleri açısından uzun dönemli istihdam etkisinin pozitif olarak gerçekleştiği izlenimi ediniliyor. Aslında bu tartışmalı bir noktadır. Ancak böyle olduğunu kabul etsek bile yeni teknolojiler ve istihdam ilişkisinin artık tersine dönmekte olduğunu söyleyebiliriz. Korkulan galiba artık başa geliyor; günümüzün yeni teknolojilerinin net istihdam etkisi gerçekten negatif. Bu konuda şöyle bir itiraz olabilir: Yeni teknolojilerin henüz yerleşme dönemindeyiz. Zamanla pozitif istihdam etkileri ağır basabilir. Bunu teorisyenler bekleyebilir, ama işçiler bekleyemez. Zaten sonucun ne şekilde tezahür edeceğini bilmiyoruz. Bildiğimiz yaşamakta olduğumuz dönemde yeni teknolojilerin negatif istihdam

etkisinin epey ağır bastığı ve kitlesel işsizliğe yol açtığı. Hatta, sosyal huzursuzluktan çekinen batı ülkeleri yeni teknolojilerin hayata geçiş hızını özellikle yavaşlattıkları da söyleniyor. Örnek olarak Paris'te, hizmet kesiminde ağır işsizliğin ortaya çıkmaması için otomasyon hızının düşürüldüğü ifade ediliyor.

İşsizlik Sigortası

Öyleyse ileri teknolojilere geçişin negatif istihdam etkisi; hesaba katılması zorunlu bir olgu. Bu konudaki önerimiz; işsizleri sosyal güvenlik şemsiyesi altına almak. Bir başka deyişle, tatmin edici bir işsizlik sigortası. Bu sigortayı oluşturabilmek için iki kaynak bulunuyor. Birincisi kullanılmayan vergi potansiyeli, öteki ise güneydoğuda harcanan trilyonlar. Türkiye'de belli bir kesimin elinde trilyonlarca lira olduğunu herkes biliyor. Altın, döviz, silah, eroin kaçakçılığı, ihracat, spekülasyon, düşük tutulan ücretler ve enflasyon gibi yollarla biriken bu parasal fonlar, kendisini İsviçre bankalarında, Monte Carlo kumarhanelerinde, KİT satışlarında gösteriyor. Tabii bunlar DİE istatistiklerinde yer almaz ve titiz

kararlılığını ve gücünü bu konuda da gösterebilir ve hissettirebilir. İkincisi güneydoğu harcamalarıdır. Ülkede birçok toplumsal grup Güneydoğu'da siyasi çözüme yönelmesini istemektedir. Siyasi çözüm devletin trilyonlarca lirasını kurtaracaktır. Bütün bunlar, Türkiye ekonomisinin, mevcut haliyle bile, şimdikinden çok daha fazla devlet harcamasını kaldıracaklarını göstermektedir.

İleri Teknolojiye Geçiş Zorunludur.

İleri teknolojiye geçişin özendirilmesi, hatta zorlanması gerekmektedir. Bunun yöntemleri şunlardır:

(1) Reel ücretlerin yükseltilmesi. Bu hem iç pazar genişletir, hem de sermayeyi ileri teknolojiye zorlar.

(2) Sektörel bazda makro planlama. İleri teknolojiye geçişte hangi sektörlerin, ne şekilde destekleneceği saptanır. Bu sektörlerde devlet ayrıntılı düzenleme yapar. Teşvik, bağışıklık, ceza vb. yollarla sermayeyi yönlendirir.

Yukarıdan beri yazılanların olabildiğinde kritik nokta, devleti bu politikalara zorlayacak siyasi şartların oluşmasıdır. Bunun için bu politikaları benimseyen ve çalışan sınıfların örgütlü gücüne dayalı siyasal partilerin varlığı gerekmektedir. Sunduğumuz politika paketinin temel unsurlarını tekrar sayarsak bu nokta daha net anlaşılacaktır.

1) İleri teknolojiye geçiş: Burada devletin sektörel düzeyde selektif

düzenlemeyle sermayeyi yönlendirmesi söz konusudur. Yanısıra reel ücretlerin artırılması gerekir. Bunlar sermayenin mecbur kalmadıkça başvurmayacağı yollardır.

2) Sosyal güvenlik sisteminin kapsamının genişletilmesi ve iyileştirilmesi: Bu vergileme ve Kürt sorunun siyasi çözümüne bağlıdır. Dolayısıyla devletin ve sermayenin buna mecbur bırakılması gerekir.

Bunlar DİSK'in önerdiği yeni kalkınma stratejisinin ana hatlarıdır. Tabii daha ayrıntılı olarak tartışılması gereken birçok yönü vardır. Ancak bu yazının amacı stratejinin ana hatlarını tartışmaya açmakla sınırlıdır.

Bizim tezimiz, ekonominin bu stratejiyi

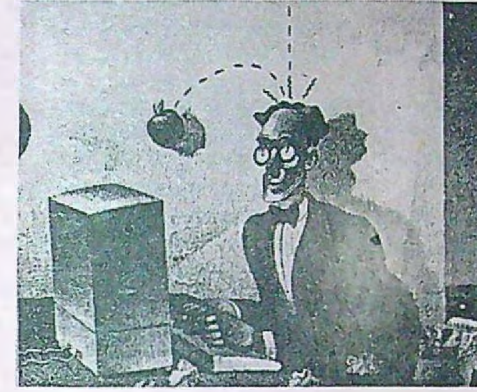
kaldırabilecek kapasitede olduğudur; Eksik olanın siyasal şartlar olduğunu öne sürüyor ve bunu da tartışmak istiyoruz.

DOSYA

TÜRKİYE'NİN ULUSLARARASI ALANDA REKABET EDEBİLMESİ İÇİN: Elektronik ve Enformasyon Sanayileri Geliştirilmelidir

SÖYLEŞİ

Kalkınma Stratejileri tartışmalarına başladığımız bu sayımızda görüşümüzün, ileri teknolojileri yakalayabilmek için öncelikli "stratejik" sektörler seçmek olduğunu belirttik. Elektronik ve Enformasyonun öncelikli sektörlerini başında yer alması gerektiğini düşünüyoruz. Elektronik alanında Türkiye'nin önde gelen araştırmacılarından İTÜ Elektronik Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Duran LEBLEBİCİ DİSK-AR uzmanlarından Gülentürk Görgülü'nün sorularını yanıtladı.

haberleşmesinin yapılmasını sağlayan sistemler, bunların geliştirilmesi ve o günkü ihtiyaçlar ölçüsünde imal edilmesi bana göre

DİSK-AR: Elektronik sanayiinin yakın geleceğini nasıl görüyorsunuz?

LEBLEBİCİ: Türkiye'de elektronik sanayiinin geçmişine bir bakacak olursak 1950'lerin sonlarında "montaj sanayii" dedğimiz, Türkiye radyo pazarının büyümesinin teşvik ettiği bir olayın başladığını görürüz. Aslında bu bir bakıma "biz bunları yapamayız" dan "bunları biz de yapabiliriz" dönemine geçiştir. Montaj sanayii olarak başlayan radyo imalatı elektronik teknolojinin Türkiye insanı tarafından öğrenilmesine yardımcı olmuştur ve epeyce bir süre böyle devam etmiştir. Şimdi radyo alanında bu olay devam ederken, 1965'de yanılmıyorsam, elektronik teknolojisi alanında ilk ciddi girişim yapılmış, PTT araştırma laboratuvarı, kısaca PTT-ARLA kurularak Türkiye PTT'sinin ihtiyaç duyduğu elektronik telekomünikasyon cihazlarının geliştirilmesi ve imalatı yapılmaya başlanmıştır. Gerçekten o yıllar Türkiye telekomünikasyon alt yapısı için birinci hamle dönemidir. Şehirler arası telefon ve telgraf bağlantılarında "kuranportör" adı ile anılan ve bir hafta çok sayıda telefon ya da telgraf

Türkiye'de ilk ciddi elektronik sanayiinin çekirdeğini oluşturmuştur. Daha evvelki tüketim elektroniği alanındaki girişimlerden farklı olarak bu girişimin özelliği, imal edilen cihazların geliştirilmesinin de Türkiye'de yapılmış olmasıdır. Bu arada galiba telekomünikasyon alanında söylenmesi gereken bir şey de NETAŞ'ın kurulması ve Türkiye haberleşme sisteminin ihtiyaç duyduğu santrallerin, ki bunlar elektromekanik santrallerdir, Türkiye'de üretilmeye başlamasıdır.

Asıl önemli atılım 1980'lerin başında Türkiye telekomünikasyon alt yapısının yeni bir hamle ile geliştirilmesi kararı verildikten sonra oldu. Biz bu kampüse 1983'de geldik. Bu tarihte bizim fakültenin iki tane telefon hattı vardı. Bir tanesi Dekan'ın odasında idi, bir tanesi de 40 hatlı bir manüel santrale bağlı idi. Siz belki hatırlarsınız, belki hatırlamazsınız, 10 sene evvel şehir içinde bir yerle konuşmak için önce telefonu açıp masanın üstüne koyardınız, çevir sesi beklerdiniz, şansınız varsa bir müddet sonra çevir sesi gelirdi ve şehir içinde bir yerle ancak böyle konuşabiliydiniz. 1983'de durum

böyle idi. Telekomünikasyon alt yapısının modernleşirilmesi kararı zannediyorum 1983'de, o tarihte pek farkına varmadığımız çok önemli stratejik bir kararla birlikte verildi. O da santral teknolojisinde geleneksel ve Türkiye'de de imal edilemeyen elektromekanik santraller yerine dijital elektronik santrallara geçiş kararıdır. O tarihte bu karar çok erken bulanlar, dijital elektronik santral teknolojisinin dünyada halen yeterince denenmemiş olduğunu söyleyenler olmakla beraber karar verildi. Bence bu, Türkiye'nin teknolojik ve ekonomik gelişmesini etkileyen çok önemli pozitif kararlardan biridir. O tarihlerde PTT-ARLA mevcut statüsünden bir anonim şirket statüsüne dönüşerek TELETAS'ı oluşturdu. TELETAS ve NETAŞ bu yeni teknoloji ile dijital elektronik santraller üretmek görevini üstlendiler (birkaç yıl sonra SİMKO' da bunlara katıldı). 1985'de yanılmıyorsam, ilk ürünlerini vermeye başladılar. Tabiatıyla ilk aşamada çok büyük ölçüde ithal malzemeye dayanılarak ve tümüyle yabancı teknolojinin uygulanması şeklinde yapılan santral üretimini zaman içinde gerek malzeme katkısının daha büyük kısmının yerleşmesi, gerekse bu santrallerde çok önemli bir bileşen olan yazılımların, santral yazılımlarının gittikçe artan ölçüde içeride yapılması ile gelişti. Bildiğim kadarı ile şu anda yazılımların tümü içeride yapılıyor ve ayrıca ihraç da ediliyor.

Daha önemli bir gelişme de bu teknolojinin kavranması sonucunda tasarımı tümüyle Türkiye'de yapılan dijital santral ürünlerinin yapılmaya başlanmasıdır ki bu Türkiye elektronik sanayiinin teknolojik düzeyindeki çok önemli gelişmenin göstergesidir.

Bu arada tüketim elektroniği alanında da renkli televizyonun ortaya çıkması, iç pazarı birden bire büyüttü. Ekonominin dışı açılması ve ihracat imkanlarının ortaya çıkması, özellikle 1991-92'de Türkiye tüketim elektroniği firmalarının yurt dışına, özellikle Avrupa ülkelerine ihmal edilmeyecek boyutlarda ihracat yapması olanağını ortaya çıkardı. Yanılmıyorsa 1992'de Türkiye'nin Batı Avrupa televizyon pazarındaki payı % 7'ye yükselmişti ki, bu çok büyük bir rakamdır ve maalesef sonra çeşitli nedenlerle gerilemiştir. Tüketim elektroniği alanında da telekomünikasyon alanındakine benzer bir gelişme yaşanmış, başlangıçta tümüyle yabancı lisans ile üretilen cihazlar yerlerini gittikçe daha büyük ölçüde yerli malzeme kullanan ve daha önemlisi tasarımı Türkiye'de yapılan cihazlara bırakmıştır. Şimdi bugün durum nedir? Demin söylediğim "biz bunları yapamıyoruz" dönemini geçirdik. "bunları biz de yaparız" dönemini geçirdik. Türkiye elektronik sanayiinin artık "biz daha iyisini yaparız" demesi ve araştırma-geliştirmesi burada yapılmış özgün ürünlerle dünya pazarına çıkması lazım. Bunun güzel işaretleri de var. Biraz evvel söylediğim küçük ve orta boy dijital elektronik santrallerin (micro-chip'lerin) tasarımı artık Türkiye'de yapılmakta. Ve böylece, başka rakiplerin henüz sunmadığı teknik olanakların sunulması, yahut başkalarının sunduğundan daha iyi fiyatlarla sunulması yoluna girilmiş bulunuyor.

Burada bir parantez açmak istiyorum. Türkiye elektronik sanayiinin Türkiye açısından çok önemli gördüğüm iki özelliği var. Birincisi şu: Çeşitli kuruluşların yaptığı "stratejik teknolojiler"

sıralamasında enformasyon teknolojileri bu sıralamanın daima içindedir ve genellikle de birinci sırasındadır. Bu sıralamalarda enformasyon teknolojilerinin yanında (ki gayet tabii elektronik bunun içindedir) bio-teknolojiler, nükleer teknolojiler, ileri malzeme teknolojileri ve uzay teknolojileri bulunuyor. Şimdi deniliyor ki, 21. yüzyılda bir ülkenin su üstünde kalabilmesi için, bir başka deyişle "aşağıdakiler" arasında değil de "yukarıdakiler" arasında yer alabilmesi için bu teknolojilere, en azından bir iki tanesine sahip olması, o alanlarda üretken olması, söz sahibi olması lazım. Türkiye'ye baktığımızda, bu "stratejik teknoloji" alanları arasında belli bir insan gücü birikimine, belli bir sanayi alt yapısına, belli bir endüstriyel deneyim birikimine sahip olduğumuz yegane alanın enformasyon teknolojileri alanı olduğunu görüyoruz. Bunun dışındaki alanlarda, bio-teknolojilerde, ileri malzeme teknolojilerinde, nükleer teknolojide, uzay teknolojilerinde henüz herhangi bir endüstriyel alt yapı yok, tasarım ve üretim deneyimi yok, gelenek yok. Bu bakımdan, elektronik ve enformasyon teknolojileri alanının bu stratejik teknolojiler arasında Türkiye'nin özel bir önem vermesi ve "abanması" gereken bir alan olması gerektiğini düşünüyorum. İkinci önemli özelliği de elektronik alanındaki insan potansiyeli. Üniversitelere girişte gençlerin tercihlerine bakacak olursanız son 15 hatta 20 yıldır elektronik ve bilgisayar alanının en nitelikli gençlerin en yoğun biçimde yönelindikleri alan olduğunu görürsünüz. Dolayısıyla Türkiye'de nitelikli insan havuzunun en zengin olduğu alan, elektronik ve enformasyon teknolojileri alanıdır. Bu da elektronik sanayiine, enformasyon teknolojileri sanayiine Türkiye'nin özellikle önem vermesini gerektiren ikinci bir nedendir. Çünkü ileri teknolojilerle en önemli girdilerden biri insandır, insanın entellektüel potansiyelidir. Şimdi böyle düşündüğümüzde, Türkiye'nin elektronik ve daha genel olarak enformasyon teknolojileri alanında başkalarının

yaptığından daha iyisini yapmaya yönelik araştırma-geliştirme faaliyetlerine hız vermesi, sanayiinin bu araştırma-geliştirme faaliyetlerinin sonucunda ortaya çıkacak yeni ürünleri üretilip dünya pazarlarına sunacak bir dinamizme ulaşması ve bunu Türkiye'de var olduğunu tespit ettiğimiz nitelikli insan gücünü iyi değerlendirerek yapması gerektiğini görürüz. Bunu biz yapamadığımız takdirde, ilk önemli kayıplardan bir tanesi bu nitelikli insan gücünün yavaş yavaş dışarıya sızması olur.

Günümüzün önemli bir olgusu telekomünikasyonla bilgi işlem alanının entegrasyonudur. Artık dijital elektronik santral dediğimiz şeyler birer bilgisayar mı yahut bilgisayarlar bir haberleşme santrali mi, ayırmak mümkün değil. Bu gelişmenin bir uzantısı olarak haberleşme sistemleri ve bilgisayarların önümüzdeki on yılın bir yerlerinde, ama her halükârda içinde, evlerdeki tüketim elektroniği cihazları dediğimiz sistemlerle bütünleşmesi bekleniyor. Yani bilgisayar sistemleri, telekomünikasyon sistemleri ve özellikle televizyon. Bu üçünün bileşimi ile oluşan yeni bir tümleşik enformasyon alt yapısının ortaya çıkması bekleniyor. Türkiye'nin bu çok önemli ve gerek kültürel-sosyal bakımdan gerek ekonomik açıdan çok büyük boyutlara sahip olacak gelişmenin dışında kalmaması, Türkiye ekonomisinin bu gelişmeden pay alabilmesi için hazırlıklı olması, yani elektronik ve enformasyon teknolojileri sanayiinin buna göre hazırlanması, yönlendirilmesi lazım. Elektronik sanayiinin yakın geleceği için söyleyeceğim bunlar.

DISK-AR: TELETAŞ ve NETAŞ'ta elektronik devrelerin tasarımı dahil, bir takım araştırma-geliştirme faaliyetleri yapıyorlardı. Ama sonra TELETAŞ'ın satılması ve bundan sonra dağıtılması gündeme geldi. Bu operasyondan elektronik sektörü nasıl etkilendi?

LEBLEBİÇİ: NETAŞ başlangıcından itibaren yabancı ortaklıdır; Northern Telecom. Dışardan izleyicisi olarak NETAŞ'la ilgili gözlemim şu ki,

Northern Telecom NETAŞ'ın Türkiye'deki araştırma-geliştirme politikalarını doğrudan etkileme hevesine kapılmamış, serbest bırakmıştır. Bu serbestliğin sonucu olarak bayağı bir gelişme gözlenmiş ve bugün üretilen bazı dijital elektronik santrallerin ve bir sürü başka sistemin geliştirilmesi bu kuruluş tarafından yapılmıştır. Bunlar küçük kasaba santralleri, köy santralleri olarak Türkiye'de PTT'ye hizmet sunmanın ötesinde yurt dışında da pazarlanmaktadır. Ayrıca bu sistemlerde kullanılacak olan tüm devrelerin tasarımları da Türkiye'de yapılmaya başlanmış bulunmaktadır. Şu aşamada NETAŞ'ın gelecek için çizmeye çalıştığını gereklilikleri sağlama yolunda bir gidiş içinde olduğu izlenimine sahibim.

TELETAŞ'ın talibi biraz değişik oldu. 1965'de PTT-ARLA olarak kuruldu. 1983'de TELETAŞ'a dönüştü. Bu süre içinde Türkiye telekomünikasyon alt yapısı için gerekli çeşitli sistemlerin araştırma-geliştirmesini yaptı ve üretimini gerçekleştirdi. Başlangıçta yabancı ortağı yoktu. Dijital elektronik santral teknolojisine geçiş sırasında bu teknolojiyi aldıkları Belçika BTM firması belli bir oranda, ama büyük değil, TELETAŞ'a ortak oldu. BTM o zamanki İTT'nin Belçika'daki şirkettir ve ATT'nin geliştirmiş olduğu System-12 dijital elektronik santralleri, BTM aracılığı ile Türkiye'de TELETAŞ tarafından üretilmeye başlanmıştır. Bu devam ederken, 1980'lerin sonlarında ilk özelleştirme denemelerinden biri olarak TELETAŞ'ın ele alınmasından sonra TELETAŞ'daki yabancı ortak hissesi, oran olarak gittikçe arttı ve bu arada TELETAŞ'ın yabancı ortağı da dolaylı olarak değişti. Çünkü BTM'i Fransız ALCATEL firması satın aldı. Böylece TELETAŞ'ın yabancı ortağı artık ALCATEL firması oldu. Şimdi bu büyük yabancı ortak bakımından çelişkili bir durum ortaya çıkıyor. ALCATEL halen dünya üzerinde telekomünikasyon alanında bir numara olan bir büyük global şirket. TELETAŞ bunun yanındadevede kulak. Böyle bir dev şirket herhangi bir firmayı,

herhangi bir fabrikayı satın aldığında genel üretim ve yönetim politikası bakımından bu yeni birimin en ekonomik şekilde kullanılmasını icabettiren politika neyse o politikayı uyguluyor. Bu, global şirket açısından baktığınızda, yapılması gereken bir şeydir ve

Türkiye elektronik sanayiinin artık "biz daha iyisini yaparız" demesi ve araştırma-geliştirmesi burada yapılmış özgün ürünlerle dünya pazarına çıkması lazım.

doğrudur. Diğer taraftan Türkiye gibi bir ülkede TELETAŞ gibi bir kuruluş çok önemlidir. Bu teknolojinin Türkiye'ye girmesine öncülük etmiş olan ve halihazırda dünya teknolojik düzeyi ile kıyaslanabilecek bir alt yapıya sahip olan ve Türkiye'nin gelecekteki enformasyon alt yapısına katkılar yapması beklenen bir şirkettir. Türkiye'nin de bu şirketi, bu bakış açısından değerlendirmesi ve bu özellikleri ile gözetmesi, koruması, geliştirmesi gerekir. Burada global şirketin bakış açısının gerektirdiği ile Türkiye gibi bir ülkenin bakış açısının gerektirdiği birbiri ile çelişiyor. Zannediyorum, büyük yabancı şirketlerle ortaklıklarda ve bundan sonra karımıza çıkabilecek benzer durumlarda dikkat edilmesi gereken husus budur. Büyük ve ileri teknolojiye sahip şirketlerde ortaklığın kazandıracığı şeylerden bir tanesinin, ileri teknolojileri ülkeye getirmek olduğu varsayımından yola çıkılmıştır. Ama şu ana kadar görülen o ki, bu varsayım her zaman geçerli değildir. Çünkü global şirket, Türkiye'nin teknolojik bakımdan yükseltilmesi gibi bir amaca sahip değildir. Böyle bir şirketin amacı kendi bütünlüğü içinde buradaki biriminin en verimli olarak nasıl yönetilmesi gerekiyorsa, neleri yapması uygunsa, onları yapmasıdır. Türkiye olarak yahut Türkiye düzeyindeki ülkelerin

dikkat etmesi gereken, en azından bundan sonraki uygulamalarda değerlendirmesi gereken en önemli husus budur.

DISK-AR: PTT 1983'den sonra tüm santralleri dijital santrallerle değiştirdi, köylere kadar. Şimdi cep telefonu aşamasına geçti. Özelleştirme ile ilgili bir toplantıda söylenmişti. PTT'nin geldiği düzey telekomünikasyon teknolojilerini kullanma açısından aslında iyi bir düzey. Ama bu cep telefonu v.s. eskimiş bir teknolojidir artık. PTT özelleştirilmezse telefon hizmetlerinde dünya teknolojisini yakalamamıza imkan yok gibi bir sav öne sürülmüştü. Öyle bir bağlantı var mı?

LEBLEBİÇİ: Ben öyle bir bağlantı görmüyorum. Bir kere cep telefonu (GSM) sistemi Avrupa'da da yeni yaygınlaşan bir sistem, eski değil. Ülkemizde zaman zaman eski teknolojilerin alınması veya teknoloji seçilmesinde isabetsizlikler yapıldığı olmuştur. Ama özellikle bu konuda böyle bir şey bildiğim kadarı ile söz konusu değildir. Şimdi bakın, biraz evvel bir şeye değindim; enformasyon teknolojileri alanında olağüstü gelişmelere gebe bir döneme giriyoruz ve bu gelişmelerin ortaya çıkardığı yeni olanakları Türkiye'nin kullanmaması mümkün değil. Bu kullandığı sistemlere ne kadar hakim olabilirse, ne kadarını yurt içinde imal edebilirse, ne kadarını yurt içinde geliştirebilirse, yahut gelişmesine katkıda bulunabilirse, ilerleyecek olan bu teknolojilerde zaman içinde söz sahibi olma şansı vardır. Yok eğer birileri yapıyor, siz de parasını verip alıp kullanıyorsanız, sadece kullanıcı olduğunuz sürece gidilebilecek hiçbir yer yoktur. Yavaş yavaş alıp kullanabilme durumuna erişmek bile imkansız hale gelecektir. Çünkü sistemler geliştikçe bunları üretmek de, alıp kullanmak da hızla pahallaşıyor. Siz sayet katma değeri yüksek olan ileri teknolojilerde üretim yapmaktan sarfınazar ederseniz, bunları neyle alacaksınız? Yani kırk sene evveli gibi finçık, fıstık, kuru üzümle olması mümkün değil. Endüstriyel üretkenliğe katma değer en yüksek olduğu alanlarda

talip olmak, katılmak ve oradan pay almak lazım.

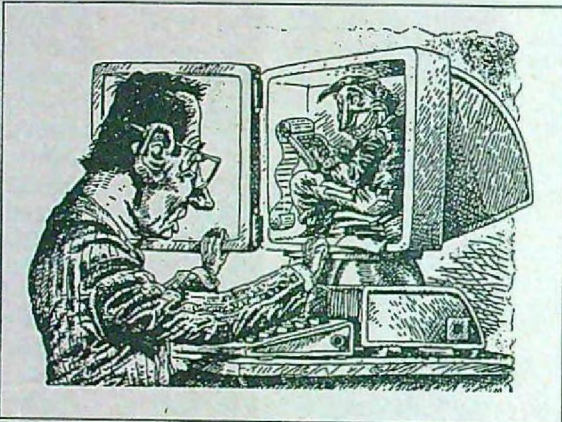
Şimdi PTT'nin T'sinin özelleştirilmesi ile ilgili endişem şu. Enformasyon teknolojileri kavramı, PTT'nin T'sinin yerine geçiyor. Türkiye'de bu yeni gelişen sistemleri alıp kullanmak durumunda. PTT'nin T'sine büyük global bir firma talip olduğu ve sahip olduğu takdirde -yani % 51'den fazlasına sahip olması da gerekmez- Türkiye'nin bundan sonraki enformasyon alt yapısının oluşmasını kullanacak cihaz ve sistemleri sağlama eğilimlerini kendi ürünleri ile sınırlaması doğaldır. Diyelim, A global firması Türkiye'deki PTT'nin T'sinde söz sahibi olabilecek bir düzeyde bir pay aldı. Bu A global şirketi Türkiye enformasyon alt yapısının bundan sonraki gelişmesinde yapılacak yatırımların, A firmasının üretim türlerinden seçilmesini sağlamak ister ve sağlar. Bu ise Türkiye'de mevcut elektronik ve telekomünikasyon veya genel olarak enformasyon teknolojileri alanında iş yapan firmaların pazarlarının büyük ölçüde kapanması demektir. Bunu ben T'nin özelleştirilmesi ile ilgili ve Türkiye elektronik

sanayinin körelmesini değil gelişmesini sağlayacak önlemleri dikkatle almayı gerektiren önemli bir risk olarak görüyorum. Bu gibi durumlarda globalleşmenin getirdiği bir takım kaçınılmazlıklara rağmen ülkeler kendi çıkarlarını gözeterek çözümleri üretebiliyorlar. Örneğin, geçenlerde güvenilir bir ağızdan duyduğum bir olay şu. Ortak pazarda gümrük birliği ve benzeri uygulamalara gidiliyor. Bir tarihten sonra Avrupa Birliğine üye ülkelerin telekomünikasyon alt yapısı ihalelerinde yerli firma tercihi yapmaları imkansız hale gelecek. Bu kararın uygulanmaya başlanmasından kısa bir süre önce Fransa, telekomünikasyon alt yapısının gelecek 7 yıllık ihtiyacını ihale ediyor ve tabii Fransa firmaları kazanıyor. Gayet basit, ama Fransız

telekomünikasyon endüstrisini en azından 7 yıl süre ile pazar sıkıntısına düşürmeyecek, rahatlatacak bir çözüm.

DISK-AR: Araştırma geliştirme faaliyetinin TELETAS'ına nispeten özel bir firma sayılabilecek durumda olduğu günlerde başarılı olduğunu söylüyorsunuz. TELETAS tamamen bir kamu kuruluşu içinde bir büro gibi faaliyete geçmiş.

LEBLEBİCİ: Ama çok önemli katkıları olmuştur. Türkiye telekomünikasyon alt yapısının dijital teknolojiye geçmesine kadar geçen süre içinde alt yapının ihtiyacı olan analog multipleks sistemlerin, zannediyorum tümüne yakın bir bölümü PTT-ARLA'da ve daha sonra TELETAS'da geliştirilip imal edilmiştir. Keza, dijital

teknolojiye geçişin bir evresini oluşturan PCM sistemleri TÜBİTAK Marmara Araştırma Enstitüsü'nde geliştirilmiş ve TELETAS'ta üretilmişlerdir. Yani TELETAS'ın araştırma-geliştirme bölümünün geliştirip üretime verdiği ürünler PTT alt yapısına çok yaygın olarak kullanılmıştır. Bilmiyorum, nasıl sonuçlandı; bu PCM sistemlerinin, TÜBİTAK'da geliştirilip sonra TELETAS'da üretilen PCM sistemlerinin İran'da üretilmesi ile ilgili bir teknoloji transferi de 3-4 sene önce gündeme gelmişti. Yani bir teknoloji ihracı söz konusu olabiliyordu. TELETAS'ın bu gelişme çizgisi içinde benim özel olarak sempati duyduğum bir şey var. Biz mikroelektronik teknolojilerinde ilk adım olmak üzere 1970'lerin başlarında İ.T.Ü.'de

Türkiye'nin ilk mikroelektronik laboratuvarını kurduk ve kalın film hibrit tümdevre çalışmalarına başladık. Bu çalışmaların TELETAS tarafından değerlendirilmesi sonucunda TELETAS yurt dışından herhangi bir know-how ya da lisans almadan kendi kalın film hibrit tümdevre tesisini kurdu ve yakın zamana kadar Avrupa'nın en iyi hibrit tümdevre tesislerinden biri olarak üretim yapmaktaydı.

ALCATEL'in TELETAS'daki araştırma geliştirme birimi konusundaki politikası ne olacaktır? Tanıyamen kapatıp "ne gerek var" demesi mümkündür. Öte yandan Türkiye'deki insan potansiyeli çok önemli ve gelişmiş ülkelerin farkında olduğu bir potansiyel. Başta söylediğim gibi, enformasyon teknolojileri alanına çok iyi beyinler

gidiyor ve hiç değilse birkaç üniversitemizde dünya standartlarında eğitiliyorlar. Bu potansiyeli belki yeni bir boyutta değerlendirme politikasını seçebilirler.

DISK-AR: Söylemek istediğim şuydu. Bu tür yatırımlar, hem araştırma geliştirmeye hem de yeni teknolojilere yönelik yatırımlar iki şekilde yapılabilir. (1) Kamu eliyle direkt olarak, (2) o yatırıma teşvik verilmesi yoluyla. Fakat Türkiye'de teşvik en son aşamaya yani ihracata veriliyor. Üretim ya da bizzat araştırma geliştirme faaliyetinin kendisinin teşvik edilmesi gerekir.

LEBLEBİCİ: Araştırma geliştirme konusunda elektronik sanayiinin bilinçlenmesi son 5-6 yılda olagan üstü hızlı oldu. Evvelce biz üniversite olarak araştırma-geliştirme dedikimizde, bir iki kuruluş hariç elektronik sanayii bizi sempati ile dinliyordu, o kadar. Ama dışarıya açılmak, gerek iç pazarda gerek dış pazarlarda başkaları ile rekabet edilmek zorunda kalınması, araştırma geliştirmenin gerekliliğini Türkiye elektronik sanayiinin her kesimine gerçekten öğretti. 7. Beş Yıllık Plan Elektronik Özel İhtisas Komisyonu

çalışmalarında araştırma-geliştirme konusu bir hayli geniş şekilde ele alındı. Bu raporda özellikle araştırma-geliştirmenin teşviki konusunda elektronik sanayiinin önemli talepleri var. Bir kaç defa altını çizdiğim gibi, önümüzdeki dönemde bu alanda söz sahibi olma şansımızı kaybetmememiz için bu teşvikler muhakkak gereklidir.

DISK-AR: Sizde bu rapor var mı?

LEBLEBİCİ: Var, ama rapor DPT'ye sunuldu, onlardan çıkması daha doğru olur.

DISK-AR: Türkiye için yapılan sıralamalarda Türkiye'nin rekabet şansının olduğu sektörler arasında elektronik çok gerilerdeydi. Mesela TÜSIAD 1987-88'de baş sıraya teksüli koymuştu. Elektronik çok gerilerdeydi. O kafa değişti mi?

LEBLEBİCİ: Şimdi bugüne baktığınızda gerçekten ilk sırayı tekstil alır. Ama yarına baktığınızda, biraz dikkatli baktığınızda durum bambaşka. Gerçekten 21. yüzyılın başında elektronik sanayiinin çok belirleyici olacağı, ekonomik boyutlarının çok büyük olacağı görülüyor. Günümüzde dünya GSMH'sinin % 10'u elektronik sanayii tarafından üretilmektedir ve bu çok büyük bir orandır. Ayrıca buradaki artış hızının öbür teknolojilerdekinden daha yüksek olacağı herkesin kabul ettiği bir şey. Böyle baktığınızda, gelecek için önemli teknolojiler nelerdir dedikimizde, enformasyon teknolojilerini mutlaka öncelikli bir yere koymak gerekir.

DISK-AR: Rekabet alanlarının seçimi aslında, ülkenin politika olarak tercih etmesi meselesi. G.Kore, Tayvan, Finlandiya gibi ülkelerde, olmayan bir sanayiye önceden görülüp ağırlık verilmesi sonucunda rekabet gücü yaratılmış.

LEBLEBİCİ: Haklısınız. G.Kore ve Finlandiya çok farklı siyasi iklimlere sahip olmalarına rağmen aşağı yukarı aynı tarihlerde benzer tercihleri yapmışlar ve bu iki ülke enformasyon teknolojilerinin belirli alanlarında başa geçiş durumuna gelmişlerdir. Mesela yaniletken bellekler konusunda bu yıl

G.Kore'nin Japonya'yı geride bırakması söz konusudur. Telekomünikasyon sistemleri alanında, mesela cep telefonunda Finlandiya gerçekten Avrupa'nın en başarılı ülkelerinden biri haline gelmiştir. Yola çıkış noktaları bizimle aşağı yukarı aynı, hatta bir bakıma bizden daha geride ama, bu alanların bilinçli olarak seçilmesi, teşvik edilmesi, desteklenmesi sayesinde bu günkü durumlarına gelmişlerdir.

DISK-AR: Enformasyon teknolojilerinde Türkiye'nin şansı olan alanlar nelerdir? Bilgisayarlar da bunun içinde mi?

LEBLEBİCİ: Bunlar artık birbirinden ayrı sistemler olmaktan çıkmaya başlıyor. Bilgişlem sistemleri, telekomünikasyon sistemleri ve ev cihazları birlikte çalışan, birbiri ile iletişim içinde olan sistemler haline gelmeye başlıyor. Bir yüksek tanımlamalı televizyonun (HDTV'nin) içindeki bilgişlem gücü, süper bilgisayarlarla eşdeğer boyuttadır. Amerika'da "information super highway" (enformasyon ana yolu) dedikleri yeni bir enformasyon alt yapısı için yatırımlara başlanmış durumda. Bütün bu sistemlerin gerçekleştirilmesinde yoğun olarak kullanılan elemanlar mikroelektronik ürünleridir. Bunlar da ikiye ayrılıyor. Birincisi herkesin kullandığı, çok geniş kullanım alanı olan tümdevreler; bellekler, mikroişlemciler ve benzerleri. Bir de sistem üreticisinin kendi sistemine koymak istediği orijinallikleri taşıyan ve o sistem için tasarımı yapılmış olan tümdevreler var. Bunlara "uygulamaya özgü tümdevreler" (ASIC'ler) deniyor. Önemli alanlardan biri de bu olacaktır. Çünkü rekabette başkalarından iyisini, başkalarına kaptırmadan yapabilmeyen yolu firmaların kendi tümdevrelerini kendilerinin tasarlaması ve bunları yapmaları yahut yaptırmalarıdır.

DISK-AR: Bu salt bir alan değil yani.

LEBLEBİCİ: Tabii, geniş bir spektrumdur.

DISK-AR: Hepsinin aynı düzeyde mi geliştirilmesi gerekiyor, yoksa bunların içinde bir takım şeyler seçilebilir mi?

LEBLEBİCİ: Şimdi sistem düzeyinde gelişme aşamasındayız. Geleceğin sistemleri bir dar alan seçimi yapabilecek kadar berraklaşmış değil. Zaman içinde bunlar arasında bazıları üzerinde yoğunlaşmaya gidilebilir. Ama ASIC teknolojisi, söz konusu sistemler ne yönde gelişirse gelişsin geleceğin tüm elektronik sistemlerinin temel alt yapı taşıını oluşturacaktır. Dolayısıyla bunun hemen üzerine abanılması gereken bir alan olarak tanımlanması kaçınılmaz. Nitekim elektronik sanayii bu tanımlamayı yapmış durumda. Bundan 5 sene kadar evvel, bu gelişmeleri sezinleyerek, Türkiye elektronik sanayii kuruluşlarına yaptığımız bir çağrı sonucunda TELETAS, NETAŞ, VESTEL, BEKO ve SİMKO üniversite ile birlikte bir vakıf kurdular; İ.T.Ü. İleri Elektronik Teknolojileri Araştırma ve Geliştirme Vakfı. Bu vakıf ilk misyon olarak ASIC teknolojisinin el birliği ile kazanılmasını amaç aldı. Bir ASIC tasarımı merkezi kurdu. Üniversite ile işbirliği ve etkileşim içinde Türkiye elektronik sanayiinin gelecek nesil sistemlerinde kullanacağı ASIC'lerin tasarımını yapıyor. Sanayi kuruluşlarına bu alanda eğitim ve danışmanlık hizmeti veriyor. Bu teşebbüsün bence önemli bir özelliği de, firmaların rakip olmalarına karşın, rekabet öncesi bir teknoloji alanında işbirliği yapmalarının mümkün olduğunu göstermesidir. Bu teknolojinin gerekliliğini bu firmalar biz çağrı yaptığımızda ya fark etmeye başlamışlardı yahut başlanamışlardı. Ama iki sene sonra mutlaka başlayacaklardı. Bir zaman kazanmış olduk. İkincisi, bunların teker teker her birinin kendi bünyesinde bu teknolojiyi öğrenmesi, kazanması için harcanacak süre ve yapılacak yatırım çok daha fazla olacaktı. Bu bir araya geliş, rakip olmalarına karşın bu aşamada işbirliğinin yararlı olduğunun kabul edilmesi hence çok önemlidir ve başka alanlara da örnek teşkil etmesi gerekir.

Kalkınma Stratejileri Ve Dünya Ölçeğinde Yeniden Yapılanma Sürecinde

Tüketim Elektroniklerinin Gelişimi

Ar. Gör. Fuat ERCAN

1970'lerden itibaren uluslararası düzeyde sermaye birikim süreçlerinin krize girmesi beraberinde üretken amaçlı faaliyetleri iki temel ve önemli etkenle karşı karşıya bırakmıştır; ilki artan oranda ve oldukça keskinleşen uluslararası rekabet, ikincisi ise hemen hemen tüm dünyada neo-liberalizmin kalkınma stratejilerinin belirleyicisi olması ve bu stratejiler doğrultusunda hükümetlerin yaptığı düzenlemeler. Özünde her iki etkende sermayenin birikim koşullarını uluslararası düzeyde yaratma amacına yönelik olmakla birlikte, ülkeler, sektörler, sendikalar ve firmalar bu iki etkenden eşit oranda etkilenmemişlerdir. Gerek genel geçer iktisat yazını, gerekse hükümetler uluslararası rekabette konumlarını belirlemek için yaptıkları genelleştirici önermeler, yaşanan gerçekliği anlamakta yetersiz kalmıştır. Kriz dönemlerinde kapitalizm ve dolayısıyla kapitalistler kâr etme koşullarının sonuna kadar zorlanlar ve bu zorlamalarının sonucu olarak "yeni üretim biçimleri", "yeni teknolojiler", "yeni mekan kullanım biçimleri", ve yeni emek süreçlerinin (aile emeği, fabrika sistemi, kalite çemberleri, işçi katılımı) varlığına neden olur (Harvey, 1990, 343). Dünya ekonomisinin günümüzde vardığı aşama, bu anlamda yeni bir

sermaye birikim tarzı; esnek sermaye birikim ve bu birikim tarzının tanımladığı dünya kapitalizmi ile karşı karşıyadır. Bu anlamda iki temel kavram, günümüzün ekonomik gerçekliğini yansıtmaları açısından oldukça anlamlı ve genel geçer yazının modalaştırdığı globalleşme ve liberalleşme kavramlarının yarattığı zihinsel karmaşadan uzaklaşma imkanı sağlıyor.

Sermayenin esnek bir yapılanma içinde gelişmesi, beraberinde ilişkiye girdiği yapılar üzerinde, farklılıkların çoğunluğunda geliştiği / kârlılığını artırdığı düşüncesi temel alındığında, ekonomik analizin daha genel yapılardan tikel yapılara yönelmesi zorunluluk haline gelir. Bu anlamda ekonomik yapıyla ilgili herhangi bir yargıya varmak için, tek tek sektörlerin temel karakteristiklerinin belirlenmesi

ile birlikte, sektörler arası ilişkilerin detaylı bir analizini yapmak zorunlu hale geliyor. Ekonomik birimlerin yeni sermaye birikimi karşısındaki konumlarının detaylı analizi bugünlerde artık aşılması gereken genelleştirici ve indirgemeci ele alınanların (bir anda ihracata yönelik politikaların göklere çıkartılması, post-fordizmin ya da Toyotist'e bir bütün olarak olumluluklar atfedilmesi) karşısına, esnek birikim tarzının yarattığı farklılıklar ve çoğul dinamiklerin bilimsel analizini çıkartarak geleceği yönelik tavır alışlar/politikaların daha gerçekçi olmasını sağlayacaktır.

Artan uluslararası rekabet süreci içindeki üç farklı kesim yani üretici firmalar, hükümet ve sendikalar için bunun anlamı sadece bilgilendirme ile ilişkili olmayıp, ayakta kalma şartı olduğunun bilincine varılması

gerekiyor. Yukarıda belirtilen nedenlerden hareketle, ekonominin en dinamik ve uluslararası sermayeye en açık kesimi olan tüketim elektroniği üzerine böyle bir amaçla yaklaşılm. Çalışma yüz yüze görüşmeler, yöneticilerle yapılan anket ve genel veriler üzerine inşaa edilmiştir.

TÜKETİM ELEKTRONİĞİNİN ULUSLARARASILAŞMASI VE KALKINMA POLİTİKALARI

TE'nin oldukça genç sektör olmasına rağmen, bütün sektörler açısından en fazla dinamik olan ve popülerite kazanan sektördür. Dinamik bir sektör olarak sektör daha 1970'lere girmeden, yeniden yapılanma sürecine girmiştir. Özellikle,

• düşen kâr oranları, artan rekabet ile birlikte pazar payının Japonya aleyhinde kaybedilmesi ve merkez kapitalist ülkelerde işçi sınıfının tarihsel kazanımları karşısında bu alandaki sermaye yeni stratejilere yönelmiştir, bunlardan en önemlisi hiç kuşkusuz bu alandaki üretken sermayenin uluslararasılaşması yani;

I-)fabrikaların bir bütün olarak yerlerinin değiştirilmesi, II-)ya da uluslararası şirketler, üretim süreçlerini parçalayarak üretimin her bir aşamasını en uygun düzeye taşımak şeklinde gerçekleşmiştir.(Dickens, 1966, 31)

Üretim ve dağıtımın dünya ölçeğinde optimizasyonuna gidilmesi, beraberinde sektörde kullanılan üretim teknolojisi, istihdam yapısı ve mekansal yapıların farklılaşmasına neden olmuştur. Fabrikaların yer değiştirmesinde en çok zarar gören ülkeler ya da bölge kurumsal olarak işçi emeğinin oldukça ucuz ve işçilerin sendikalaşmasının önünde güçlü siyasal baskıların bulunduğu ülkeler olmuştur. (G.Kore, Singapur, Tayvan, Malezya ve Hong Kong). İlk etapta ABD kökenli firmalar bu bölgelerde

tüketim elektroniği üzerine direk yatırımlara başlamıştır. (Admiral ilk defa Tayvan'da, 1967, General Electric ve RCA Singapurda, 1969,) Aynı yıllarda hızla güç kazanan Japonya kökenli firmalarda (Matsushita, Mitsubishi, Sony) özellikle G.Kore'yi merkez olarak seçerken Avrupa kökenli firmalar ise Avrupa'nın yakın çevresindeki ülkelerde faaliyet göstermişlerdir. Bu anlamda Türkiye'de elektronik sektörün varlığı ve gelişimi de Avrupa kökenli Grundig ve Phillips gibi firmaların uluslararasılaşması ile ilişkilidir. 1970'lerin ortalarına doğru Avrupa ve Amerika kökenli firmaların TE'inde süregelen rekabet üstünlüğü artan oranda Japonya firmalarına geçerken, bu süreçle birlikte Japonya kökenli firmalar sadece Asya ülkelerinde

Rekabetin artması ile firmalar piyasa paylarını elde tutma çabalarını daha da artırdılar. Bu nedenle sosyal dampingi önlemek için, özellikle Avrupa Topluluğu devlet korumacılığını gündeme getirdi.

değil, İngiltere ve Fransa gibi ülkelerde üretime başlamaları ile rekabet yoğunlaşmıştır. Yeniden yapılanma sürecinde Japonya kökenli firmaların özellikle altsözleşmelere (subcontracting) dayanan üretim teknikleri sonucu, emeğin maliyeti İngiltere ve Almanya'ya göre üçte bir ucuzladığı gibi emeğin üretkenliğide artmıştır. (Japonya'da bir TV 1.9 birim emek zamanda üretilirken, Almanya ve İngiltere'de ise bu sıra ile 3.9 ve 6.1 birim emek zamanında üretilmekte.) Artan rekabet beraberinde üretimin birkaç elde yoğunlaşmasına neden olmuştur, dünya TE'ğinin toplam üretiminin %80'ini 10 firma üretecek hoya varmıştır. Sıra ile Matsushita (Japonya), Philips (Hollanda), RCA (ABD), Zenith (ABD), Sanyo (Japonya), Toshiba (Japonya),

Grundig (Almanya), Hitachi (Japonya), GTE (ABD), Thomson (Fransa), Telefunken (Almanya), ve ITT (ABD). Artan rekabet koşulları ile birlikte firmalar arası birleşmeler de hızlanmıştır (AEG ile Videocolor birleşmesi yada Sony'nun Warwick'i satın alması gibi). Rekabetin artması ile birlikte firmalar piyasa paylarını elde tutma ya da artırma yönündeki çabalarını daha da artırmışlar ve çokuluslu dev şirketler az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelere yönelmişler, burada amaç

i-)yeni pazarlar ya da ii-)üretimin maliyetini en aza indirecek koşulları bulmaktır.

Bu zengin farklılıkların yarattığı özel durumda, ise bazı ülkeler (ki bugün Yeni Sanayileşen Ülkeler, NİEs, olarak tanımlanıyor) şartları kendilerine doğru çevirmede başarılı olmuşlardır. Özellikle G.Kore ve Tayvan gibi ülkelerin uluslararası piyasaya ilk defa TE ile girmeleri bu sektördeki kıyasıya rekabet göz önüne alındığında daha bir önem kazanıyor. Bu ülkelerin TE'ğindeki başarılarının temelinde firmalar ile hükümetlerin stratejik bütünleşmesi önemli bir yer tutar.(Emst ve Connor, 1992) 1960'ların daha ilk yıllarından itibaren bu ülkelerde kalkınma politikaları içinde TE'ne özel bir yer verilmiş ve bu sektör için spesifik politikalar üretilmiş ve politikaların etkin hayata geçirilmesi için, yeni organizasyonlar oluşturulmuştur. Artan uluslararası rekabet ve düzenlemeler karşısında ilk etapta ucuz emek ile devreye giren bu ülkeler zamanla teknolojinin gelişmesi ve işgücünün eğitilmesine özel önem vermişlerdir. (Amsden, 1989) Samsung Elektronik firmasının gelişimi bu açıdan incelemeye değer, bugün 45 bin işçisi ve 11 ülkede fabrikası ile dünya pazarının %10'una varan kısmını elinde tutmakta ve yılda toplam yüz ülkeye 10 milyar dolarlık

ihracat yapmakta. Diğer yandan oldukça ucuz emek ve yetersiz teknoloji ile üretime başlayan firmada, ücretler dünya ortalamasını aşmıştır. Ücretlerin artması ile teknolojik gelişme beraberinde G.Kore'de TE'nin yoğun emek gereken üretim birimlerini yeni emek cenneti olan altın üçgen olarak adlandırılan, Malezya, Endonezya ve Sri Lanka'ya kaydırmışlardır. G.Kore'nin TE'nde genişlemesinin bir ayağını da Türkiye oluşturuyor. Her geçen gün ülkemizdeki TE'nde Bau-Avrupa egemenliği güç kaybetmekte bunun yerini ise G.Kore ile Japonya kökenli firmalar almaktadır. Örneğin G.Kore'nin devi Samsung İzmir Elektronik Sanayi ile joint venture ilişkisine girerken, Vestel yine bir Kore firması olan Goldstar ile ilişkiye girmiştir ve G.Kore ile Japonya kökenli firmaların ülke pazarında payları hızla arttığı gibi yoğun hizmet servisleri ve çeşitlenen üretimleri ile dikkati çekmektedir.

Tüketim Elektroniklerinin Unsurları

TE'ni belirleyen en önemli unsur, üretim sürecinin birbiriyle ilişkili üç aşamaya ayrılmasıdır. Her aşama oldukça farklı özellikleri içinde taşımakta ve uluslararası işbölümünü anlamamız açısından ayrı bir önem kazanmaktadır. İlk aşama:

□ dizayn aşaması, bu aşama araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin yoğunlaştığı, uzman emeğin kullanıldığı ve TV, Video gibi araçlarda yeni fonksiyonlar geliştirme ya da üretim sürecini etkin kılma amacı taşır. Çok uluslu şirketler bu aşamada uluslararası pazar payının büyük bir kısmına teknolojik rant olarak el koymakta ve bu kısım daha çok teknolojik bölge olarak adlandırılan sınırlı bölge ve ülkede gerçekleşmekte (Japonya, İngiltere, ABD, Fransa ve Kore), (Storper, 1992).

İkinci aşama:
□ teknolojik gelişme sonrası

aşama cihaz için gerekli araçların üretim aşamasıdır. TV tüpleri gibi parçaların üretilmesi ise parçaların farklılığına göre uluslararası alt sözleşme ilişkilerinde ve fakat çok uluslu şirketlerin denetiminde üretilmekte. Bu parçalar sermaye ve emek uzmanlık farklılıklarına göre farklı ülkelere yayılmıştır.

Üçüncü aşama ise;
□ parçaların birleştirildiği montaj aşamasıdır ki, bu aşamada düşük maliyeti emek, fabrika için ucuz yer ve sendikalaşmanın düşük olduğu bölgeler seçilir. Günümüzde Malezya ve Çin ve son zamanlarda Brezilya bu açıdan dünya tüketim elektroniğin ucuz emek cenneti konumundalar Liberalizmi ve globalleşmenin sağlandığı olanaklarla bu

ülkelerde yoğunlaşan çok uluslu firmalar ülkelerin emek ve diğer üretken kaynaklarını kendi kârlılık amaçları doğrultusunda kullanmaktalar.

Kadın Emeğinin Önemi Artıyor

TE'nin emek yapısında önemli bir diğer özellik, kadın emeği kullanımının oldukça fazla olması, G.Kore bu alanda tarihsel olarak öncülük yaparak yoğun bir kadın emeği kullanırken, 1980'lerde kadınların hızla sendikalaşması ile birlikte sendikal mücadele artmış ve daha önemlisi kadınların oluşturduğu bir grup örneğin Japonya kökenli firmaların (Sumida ve Tanashin) G.Kore'de fabrika kapatma eğilimlerini tam

karşılarına alarak hızzat Japonya'ya mücadeleyi taşımışlar ve oldukça başarılı olmuşlardır. (Solidarity Link, 1992).

Devlet Korumacılığı Önem Kazanıyor

TE'ni tanımlayan bir diğer unsur artan uluslararası rekabetin beraberinde artan devlet korumacılığını gündeme getirmesidir. Örneğin Avrupa Ekonomi Birliği, yeni kuralları ile anti-damping soruşturmasını hızlandırmıştır. Sonuçta G.Kore, Tayvan, Çin ve Türkiye gibi ülkeler izlemeye alınmış fakat diğer yandan örtük yollarla, 1200 yakın yolla Avrupa TE'nin tesvikine gidilmiştir. (Esin, 1992) Aynı şekilde G. Kore TE'ni uluslararası piyasada teşvik edici sistemlerle birlikte, ulusal sınırlara giren firmalar için bir dizi sıkı kurallar getirmiştir. (Amsden, 1989) Teknolojik gelişme ile üretimdeki muazzam artışlar, pazarları doyma noktasına getirirken, diğer yandan artan teknoloji kâr oranlarının düşmesine neden olmuştur. Bu şartlar ise sektörün yeni çözümler bulmasına neden olmuştur. Bu çözümlerin gelişmekte olan ülkeler için anlamı;

1) sektörde yaratılan uzman emek ve gelişkin teknolojiyi elektronik sektörünün diğer alt sektörlerine kaydırmak, yani telekomünikasyon ya da uzmanlaşmış endüstriyel elektronik aşamasına geçmek (Kore'de olduğu gibi),
2) sektörde kalarak parça üretim ve dizayn aşamasına geçmek, bunun için gerekli uzman emek ve teknoloji için uygun koşullar sağlamak.
3) Bu koşulları sağlayamayan ülkeler/firmalar için üçüncü yol ise Malezya ve Çin gibi ülkelerin konumuna düşerek çok uluslu firmaların sınırsız egemenliği altına girilecek. Ucuz emek ve standartlaşmış teknoloji ile sistemin yükü çekilecek.

Yazının 2. bölümü (Türkiye'de Tüketim Elektroniği) gelecek sayımızda yer alacaktır

Rekabetin Kuralı "Sosyal Damping" Olamaz!

Derleyen: Ayşe Nur ERTEN

Gelişmiş endüstri ülkelerinde büyüme oranları, ilk kez II. Dünya Savaşı öncesi düzeyine düşerken, sosyal harcamaların maliyeti giderek artıyor. Diğer taraftan Güneydoğu Asya'nın yeni endüstrileşen bazı ülkeleri, hızla ekonomik ve sosyal gelişmişlik düzeylerini yükseltiyorlar. Financial Times gazetesi bir haberinde "Dünya ekonomik güç dengesi değişmeye

başlıyor" diyordu. Gerçekten de 90'lı yıllarda uluslararasılaşma yeni bir boyut kazandı: Modern iletişim teknolojisi ve ucuz ulaşım olanakları global üretim merkezlerini birbirine yakınlaştırıyor ve ulusötesi şirketler dünya çapında emek maliyeti farklılıklarından maksimum düzeyde yararlanıyor. Bu sürecin gelişmiş ülkelerdeki sosyal sonuçları, işsizlik ve kazanılmış haklardan

vazgeçmeye başlama, az gelişmiş ülkelerde ise sendikalaşma, reel ücretlerin düşmesi, çevrenin kirlenmesi v.d. şeklinde ortaya çıkıyor.

Uluslararası ekonomik etkinliklerin en önemli göstergelerini, dış ticaretin büyümesi ve yurtdışına yapılan yatırımlar oluşturur. 1990'da dünya ticaret hacmi (mal ve hizmet), 1950'ye oranla 13 kat arttı. Aynı

KÜRESELLEŞME

Son yıllarda ekonomi terminolojisine yeni bir kavram eklendi: globalleşme ya da, Türkçe ifadesiyle küreselleşme. Bu kavram üretim sürecinin bütün aşamalarında, yani tasarım, geliştirme, üretim, satış ve tüketimde dünya çapında faaliyetlerini sürdüren firmaları tanımlıyor. Bu firmalar aynı zamanda düzenleme yetkilerini uluslararası organlara taşıyor. Globalleşme, ulusal devlet, ulusal para kurusu, ulusal banka, ulusal posta hizmetleri, ulusal eğitim sistemi, ulusal kültür gibi kuruluşların ya da sistem ve kavramların sonu anlamına geliyor.

Uluslararası Şirket Nedir? Nasıl Çalışır?

1970'lerin çokuluslu şirketleri, özellikle 80'li yıllarda yeniden yapılanma içine girdi. Organizasyonları üzerinde ulus karakterleri kalmadığı için, bu şirketlere "ulusötesi" veya "ulusaşım" deniyor. Çokuluslu şirketlerin yapılarında ortaya çıkan en önemli değişiklik, merkeziyetçi yapının kırılarak şirketlerin parçalanmasıdır. Bu konudaki en iyi örnek elektronik alanında faaliyetlerini sürdüren Asian Bowrey Bauwerie'dir (ABB). Bu şirket merkezini İsveç'ten İsviçre'ye taşıyıp, sınırlı sayıda personelle faaliyete başlayınca herkes bu duruma çok şaşırdı. 1993 Ağustos'unla ABB tamamen yeni bir organizasyon yapısı kurdu. Üç şirket bölgesinde, üç ayrı bölge yönetimi, pazarlarını bölge piyasasını tanıyan bir yönetim tarafından idare etmeye başladı. Söz konusu üç bölge Avrupa (Kuzey Denizi'nden Kazakistan'a kadar), Amerika ve Asya'dan oluşuyor.

Ulusötesi şirketler bütün bölgelerdeki (ABD, Avrupa, Japonya) şirketleri kendi ülkelerindeymiş gibi görürler. Amerikan şirketi General Motors yalın üretim yönetimini (lean production-management), ABD'de faaliyetlerini sürdüren Japon firması Toyota ile işbirliği yaparak, Toyota'dan öğrenebilir ve bunu Avrupa'da

örneğin, Eizerach'daki Opel firmasında uygulayabilir. Aynı şekilde Nissan, Toyota veya Sony İngiltere'de, Volkswagen Meksika'da veya Daimler Benz ABD'de karşılıklı bilgi alışverişine girebilirler.

Bölgeselleşme

Globalleşme sürecinin çok hızlanmasına karşılık, ulusal devletler de aralarında anlaşmalar yaparak bölgesel güçlerini artırırlar. Küreselleşme ile birlikte süren bu süreç, kutuplaşma ya da bölgeselleşme olarak tanımlanıyor. Dünya devleri Japonya, ABD ve Avrupa kendi oluşturdıkları satallitleri ve açıkça olmasa da az gelişmiş ülkelerle birlikte dünya ekonomisini belirliyor. Son yıllarda gelişmiş ülkelere oranla, bazı az gelişmiş ülkeler her ne kadar daha fazla ekonomik büyüme sağladyısa da, 1966'dan 1984'e kadar, dünya üretimi içindeki payları % 12.2'den, % 13.9'a yükseldi. Yeni endüstrileşen ekonomiler bu zaman dilimi içinde dünya mal üretimi içindeki paylarını % 5.7'den, % 8.5'a yükseltti. Bununla birlikte yeni süperstarlardan, Güney Kore, Tayvan, Hong Kong, Singapur- Tayland ve Malezya'nın dünya imalat sanayi ihracatı içindeki payları, 1965'te çok azken, 1990'da bu oran % 20'ye ulaştı.

Ülkelerin giderek sınırlarının ortadan kalkmasına, sermayenin malların ve emeğin dünya çapındaki hareketine rağmen, farklı bölgelerde bir yoğunlaşma yaşanıyor: Avrupa pazarı, Kuzey Amerika-Meksika'nın içinde olduğu NAFTA, Güney Amerika'da MERCOSUR bölgesi, Pasifik bölgesinde APEC kendi içlerinde korumacı politikalar uyguluyor. Çokuluslu şirketlerin merkezlerinin % 90'ı bu entegrasyonlar içinde yer alan endüstri ülkelerinde yer alıyor. Bu korkutucudur, çünkü gelişmekte olan ekonomiler, çokuluslular tarafından profite edilebilir. Bugün Afrika ya da Latin Amerika'nın da içinde yer aldığı global bir entegrasyondan söz etmek mümkün değil.

şekilde ihracat artış oranı da 1950-1984 arasında üretim artış oranına göre, 5 kat daha fazla ve GSMH içinde dış ticaretin payı da iki katına çıktı. Örneğin, 1967-1986 arasında dış ticaretin GSMH içindeki payı, Hollanda'da % 60, İngiltere'de % 41 ve Almanya'da % 32'ye ulaştı.

Yurtdışına yapılan yatırımlar da, 1970'den beri dünya ticaretinin büyüme oranında daha hızlı artıyor. 80'li yıllarda dünya çapında yatırımlar, uluslararası ticarete oranla 1.5 kat daha fazla oldu. 1991'de beş büyük endüstri ülkesinin yurtdışı yatırımları, toplam dünya yurtdışı yatırımlarının üçte ikisine ulaştı.

Çokuluslu Şirketlerin Yükselişi

Ekonominin uluslararasılaşmasının motoru çok uluslu şirketlerdir. Dünya ekonomisi için onların ulusötesi yatırımları, varolan dünya ticaretinden daha önemlidir. Bu şirketlerin 1992'de yurtdışı ciroları 5 milyar ABD doları iken, dünya ticareti 4 milyar ABD doları oldu.

Yatırımların dünya çapında yayılmasının yanı sıra dikey bir parçalanma başladı. Bu parçalanma sürecinde üretimin bölümleri ve bazı hizmetler daha az stratejik önem taşıdıkları için genellikle küçük firmalara ihale edildi. Stratejik olarak önem taşıyan alanlarda da büyük yapısal değişiklikler gerçekleşmekle birlikte ana firma içinde korundular.

Uluslararası Çalışma Standartları

Ekonominin uluslararasılaşması dünya rekabetine yeni bir element getirdi: Ücret, çalışma süresi ve ilişkisi, verimliliği ne kadar etkiliyorsa, işverenler bu farklılıkları, daha rahat rekabet edebilmek için daha fazla kullanıyorlar. Sosyal damping olarak tanımlanan bu durum, ücretlerin düşürülmesi ve çalışma ilişkilerinin kötüleşmesine neden oluyor.

İhracat ürünleri ve hizmetler sektörü dünya çapında rekabet edebilirliklerini, düşük çalışma ve sosyal standartlara borçlular.

Sosyal dampingi önleyebilmek için iki seçenek vardır: Ya

uluslararası çalışma ve sosyal standart düzenlemeleri kabul edilir, ya da belirli bir düzeyin altında sosyal standart uygulayan ülkelere ticaret boykotu uygulanır.

Birinci hedef bu yıl 75. yıldönümünü kutlayan Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) çalışma alanına girer.

ILO, birçok ülke tarafından kabul edilebileceği halde, içerik olarak çok zayıf olduğu için, sosyal gelişme yaratmayacak bazı aşırılıklardan sakınıyor. Diğer taraftan sözleşmenin onaylanmasını güçleştirilecek normlar fazla kullanılmaz. Bu nedenlerle bir çok ILO normu, her hükümetin kendi yasaları çerçevesinde biçimlendirilebilmesi için, çok genel bir çerçeveye düzenlenir. Örneğin 131 sayılı sözleşme; her ülkenin asgari ücretini saptamasını ve bunu garanti etmesini söyler, ancak ücretin ne olması gerektiğini belirlemez. Bu sözleşme ülkeler arasındaki ücret eşitsizliğine neden olmaktadır. Buna en güzel örnek ABD'de ortalama saat ücretinin, Meksika'da günlük ücretle eşdeğer olmasıdır. Bu durum özellikle NAFTA ilişkileri çerçevesinde her iki ülke çalışanları için eşitsizlik yaratmaktadır. Buna rağmen ILO dünya çapında geçerli normlar oluşturmakta, bölgesel veya ulusal kurullar koymamakta ısrar etmeye devam ediyor. Bu durum ise bölgesel eşitsizlikleri güçlendiriyor.

Çokuluslu Şirketler...

1977'de ILO yönetim organı uluslararası şirketler ve sosyal politikaya ilişkin bir açıklamayı kanunlaştırdı. Bu açıklama, uluslararası şirketler için o güne kadar yapılmış ve bu şirketlerin ilişkilerini düzenleyen ilk evrensel yasa niteliği taşıyordu. Ancak bu düzenlemeye OECD direktifleri doğrultusunda karşı çıktı ve yasa sınırlandırarak bölgeselleştirildi. Daha sonra da bu şirketlerin ilişkilerini düzenleyen evrensel bir norm oluşturulamadı.

ILO açıklamasının kökenleri 60'lı yıllara dayanıyor. Çokuluslu şirketlerin ulusal sınırları aşarak faaliyetlerini sürdürmeleri o yıllarda hızlanmıştı. Ancak sendikalar ve hükümetler, çok uluslu şirketlerin, uluslararası etkinliklerini sürdürürken uluslararası

düzenlemeleri kontrol etmelerini destekledi. Bu nedenle o yıllarda bu konuda ILO tarafından düzenlenen bir normu, yasal olarak onaylanacak taraf yoktu.

ILO açıklamalarının norm olarak kabulü için tüm tarafların bunu yol gösterici olarak benimsemeleri gerekiyor. Bu durumda uluslararası şirketler kendi ülkelerinde vermeleri gereken ücretleri, faaliyetlerini sürdürdükleri yabancı ülkede de vermekle yükümlü olmalı. Aynı şekilde sağlık ve iş güvenliği konusundaki haklar da aynen geçerli kılınmalıdır. Çok uluslu şirketler, özellikle ILO sözleşmelerinde örgütlenme ve koalisyon özgürlüğüne ilişkin sözleşmelere uyarak; yeni iş olanakları yaratmak için, yeniden eğitim programları oluşturmaları, işyeri güvenliğini sağlamaları, sosyal güvenliği garanti etmeli, çalışma hayatında ayrımcılık yaratmamalı, yeni teknoloji gereksinime olduğunda gittikleri ülkeleri yönlendirmeli ve bütün bunları faaliyette bulundukları ülkenin karakterini bozmadan yapmalıdırlar.

Dünya Ticareti Ve Sosyal Şart

Uluslararası yasalar ve ILO mekanizmaları, uluslararası pazarların düzenleme ve kuralları ile çalışma ilişkilerinin iyileştirilmesini sağlamak hedefini güder; işverenlerin kıyasıya rekabet sonucu oluşturdukları zararlarının önlenebilmesi için bazı önemli boşlukların doldurulması gerekir.

● Onaylanmış ILO sözleşmelerinin sayılarının çok fazla olmasına karşın, bu süreç son 10 yıldır yavaşlama eğilimindedir. Bazı branşlarda ise hiç bir ilerleme olmadığı gibi tersine bir gelişmede söz konusudur.

● Çalışma ve sosyal standartların ihlali halinde ILO'nun yaptırım uygulama olanakları, koruyucu olma olanağı sınırlı. ILO kural olarak ancak, uygulanmayan sözleşmeler yasal olarak ona iletildiği takdirde, kendi tavrını geliştirebilir. Böylece kötü adam olarak dünya çapında çalışma ilişkilerinin iyileştirilmesi için moral destek verir. Bu nedenle ILO Dünya Çalışma Bakanlığı gibi davranarak yaptırım uygulayamaz.

● 1991'de ILO Konferansı'nda

konuşan IMF yöneticisi, IMF'nin "dünya mali işbirliğinin yazılı olmayan sözleşmesinin" garantörü olduğunu söyledi. Bunun, ILO'nun garantörü olduğu bir "dünya sosyal sözleşmesi"yle desteklenmesi gerekir. Ancak bu şekilde IMF'nin ve Dünya Bankası'nın koyduğu mali koşullar, ILO'nun koyduğu sosyal standartlar ve çalışma standartlarıyla uyumlu hale getirilebilir.

Ticaret, Çalışma, Sosyal Standart İlişkisi

Ticaret-çalışma-sosyal standart ilişkilerinin birlikte değerlendirilmesi konusu, son yıllarda çok tartışılıyor. Bu tartışmanın ardında, ILO standartlarına aykırı olan, üretim ve ticaret hareketlerine engel olmak düşüncesi yatıyor. Uluslararası Özgür İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun (ICFTU) yanı sıra, Uluslararası Metal İşçileri Federasyonu'nun (IMF) bu konuya ilişkin kampanyalar başlatıldı. Bu kampanya GATT anlaşmasının sosyal şartlarını hayata geçirerek, sosyal standartı sağlamayı amaçlıyor. Böylece uluslararası alanda kabul edilmiş standartların ihlali halinde, örneğin;

- sendikal faaliyetlere yasal engellemeler getirilmesi durumunda,
- iş güvenliği işçi sağlığı açısından tehlike yaratacak,
- yasal çalışma saatlerinin üzerinde, asgari ücretin altında, zorla işçi çalıştırma
- çocuk emeğinin kullanılması durumunda GATT anlaşmaları çerçevesinde yaptırım uygulanmalıdır.

Başarının Reçetesi, Ücrette Damping mi?

Savaş sonrası dönemde ekonomik büyümeye koşturarak sosyal standart da sürekli yükseldi. Ancak bu eğilim, 80'li yıllarda durgunluğun başlaması ile birlikte sona erdi. Uluslararası rekabetin çok kızıştığı ve küreselleşme ile görece özerkliklerin ortadan kalktığı bu dönemde, çalışma ve sosyal standartlar bir rekabet faktörü haline geldi, böylece çalışma hayatında liberalizmin ve yeniden yapılanma adı altında bir dizi yeni oluşum geçerli kılınmaya

çalışılıyor.

Doğu ve Güneydoğu Asya'nın yeni sanayileşmiş süper devletleri, sanayileşmelerini sosyal standartın uzun yıllar düşük tutulmasına borçlu olduğu savı çok kullanılıyor. Bu görüşe göre, eğer bu ülkeler son 20 yıldır, uluslararası sosyal standartları uygulasalardı, bugünkü ekonomik gelişme düzeyine ulaşamazlardı. Ancak Güney Kore ve Singapur üzerine yapılan araştırmalar daha farklı bir görünüm sergiliyor. Söz konusu iki ülkenin sosyal politikasında son 20 yıldır devletin yönlendiriciliği nedeniyle özellikle 80'li yıllarda sosyal standart önem kazandı. Ancak devletin yönlendiriciliği de, sendikaların zorlamasından kaynaklandı.

Bu ülkelerin başarısının nedeni yalnızca ücret esnekliği değil. Örneğin Güney Kore'de, 1965-1984 arasında yıllık üretim artışı % 9.3 iken, 1980-1990 arasında reel ücretler % 100 arttı. Aynı şekilde reel ücretler 1980-1986 arasında Tayland'da % 86, 1980-1988 arasında Singapur'da % 66 Hongkong'da ise % 53 arttı. Öte taraftan Güney Afrika ve Latin Amerika'da bunun tam tersi bir tablo ortaya çıkıyor. 1980'li yıllarda Güney Afrika'nın bir çok ülkesinde reel ücretler % 25, bazı ülkelerde % 50 oranında düşerken Latin Amerika ülkelerinde ise yine % 25 azaldı.

Söz konusu zaman diliminde Asyanın yeni endüstri ülkelerinde yapılan toplu sözleşme sayısı artarken, Latin Amerika ve Afrika'da toplu sözleşmelerden yararlanan işçi sayısı azaldı. Asya'nın bu yeni sanayileşen ülkelerinde üretimin ve işçinin yapısı da son 10 yıldır değişti. Emek-yoğun üretimden yüksek teknoloji gerektiren alanlara yöneldi ve düşük ücretle çalışan nitelsiz işçinin yerini nitelikli yüksek ücret aldı.

Bugünün süper starları sanayileşmenin ilk yıllarında, emek-yoğun üretim hakim olduğu dönemde, "ucuz emek" ülkeleriydi. Ancak sanayileşme stratejilerinin değişmesiyle birlikte, bu görünüm tersine döndü.

Rekabetin Kuralları

Sosyal standartı yükseltmenin en

temel aracı. ILO standartlarını uygulamaktır. Ama en önemlisi, çalışma yasasıyla sendikalaşma özgürlüğünü sağlayarak, yalnızca işçi ve işveren arasındaki ilişkileri değil, hükümetlerin çalışma ilişkileri içindeki yerinin de düzenlenmesi gerekir. Çünkü sosyal standartların uygulanmasını sağlayacak kesimlerin başında, ulusal yasaları uluslararası standartlara göre düzenleyecek olan hükümetler gelir. Tüm toplumlarda çalışanların verimlilik, ücret ve sosyal refah düzeylerinin giderek farklılaşması ILO standartlarının uygulanmasını güçleştiriyor. Sosyal standartı tahrip eden, rekabeti önleyebilmek için temel bazı kuralları oluşturmak zorunlu hale geldi; bunu oluşturabilmek için, öncelikle sendikal faaliyetlerin etkin hale getirilmesini sağlayacak yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Çünkü sosyal standartın düşük olduğu az gelişmiş ülkelerde, sendikaların genellikle çok zayıf olduğu ya da baskı altında tutulduğu, sendikal hakların hala en vahşi ihlallere maruz kaldığı herkes tarafından biliniyor.

Liberal ekonomik görüş, iş yaratmanın en iyi yolunun, piyasa güçlerini serbest bırakarak onların işleyişine müdahale eden yasal düzenlemelerin kaldırılmasını öngörüyor. Bu görüş, ILO sözleşme ve tavsiye kararlarının piyasalarda tahrifat yarattığı ve bu nedenle de işsizliğe neden olduğu yargısını da içeriyor.

Bu nedenle giderek artan dünya rekabeti olduğu sürece, sosyal standart yükseltilemez varsayımı, sosyal standartın yüksek olduğu ülke sendikalarını korkutan standartların düşebileceği olgusu, tüm dünyada vazgeçilmez kabul edilen liberal ekonomi politikaları terk edilmediği sürece geçerli olacaktır.

Kaynaklar:

- 1- Sengenberger W. Internationalisierung der Wirtschaft und weltweite Arbeits- und Sozialstandards ein Überblick. Die Mitbestimmung, Mayıs 1992, Düsseldorf.
- 2-Müller H. Globalisierung als Unternehmensstrategie. Die Mitbestimmung, Mayıs 1991, Düsseldorf.
- 3- ILO Yönetim organı işçi grubu, 21. Yüzyıla girerken ILO, Kasım 1993.

Bağımlılık, Türkiye'nin Kaderi Değildir!

Birol SÜMER

Türkiye ekonomik ve sosyal bunalımlara belirli aralıklarla girmekten kurtulamayan ülkeler sınıfına, bağımlı ülkeler sınıfına giriyor. Her bunalım, açık veya örtülü baskı yöntemleriyle faturası emekçilere çıkarılarak ertelenebiliyor. Bunalımı aşılamıyor sadece ertelenebiliyor. Çünkü bunalımın faturasını emekçilere baskı ve zor yoluyla yıkmak, bunalımın yapısal nedenlerini ortadan kaldırmıyor. Bunalımı yeniden üretebilecek koşullar toplumun hücrelerinde yaşamaya devam ediyor. Öte yandan bağımlılık da Türkiye'nin bir türlü kurtulamadığı bir ilişki. Hani 'tarım ürünleri üretilip, sanayi ürünleri ithal eden' bir konumdayken bağımlılığın nedenini anlamak kolay da, sanayi ürünleri ürettiği ve hatta ihraç ettiği halde bağımlı olmasının anlamak biraz daha zor olsa gerek. Çoğu kez sanıldığı gibi aksine bağımlılığın kaynağı 'sanayi ürünleri ithal etmek' değildir. Bağımlılık bir ilişkidir ve kendini yeniden üretmenin potansiyelini de taşımaktadır. Bağımlılığa yapısal bir müdahalede bulunulmadığı sürece yeni mekanizmalar ilişkiyi sürdürmek üzere eskilerinin yerini almaktadır.

Bunalım Türkiye toplumun hücrelerine sızmış ve bünye zayıf düştüğü anda kendini gösteren bir virüs olarak, bağımlılık ile aynı temel sorunlardan beslenmektedir. Bağımlılığın ve bunalımın temel nedenlerinin önemli oranda kesiştiğini

söylemek olasıdır.

Bugün için genel bağımlılığı yeniden üreten mekanizmalardan birisi finansal bağımlılıktır. Bir yandan borç sistemiyle, önce üretim ve tüketim için borçlanan, daha sonra borç ödemek için borçlanan ülkeler içinden çıkılmaz kısır bir döngüye girmektedir. Son dönemlerde ise kısa vadeli (başboş ve üretken olmayan) sermaye hareketleri de finans bağımlılığını pekiştirmektedir. Türkiye gibi sanayileşme hedefini terketmiş, kaynaklarını üretken alanlardan çok spekülasyon alanlarına yönelmiş bir ülkede (asalak bir sınıf olarak) mali sermayenin egemenliği finansal bağımlılığı pekiştirmektedir.

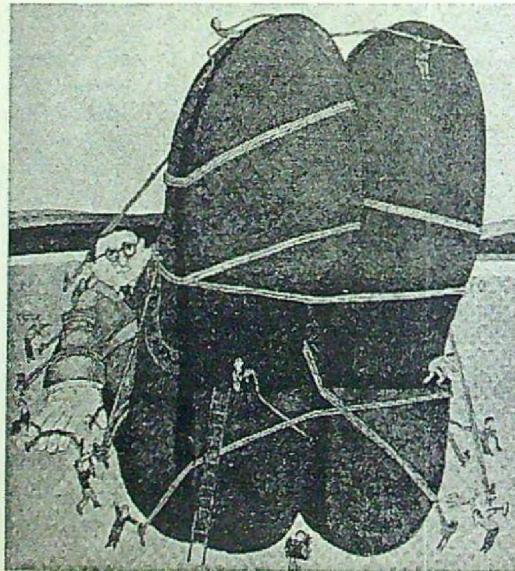
Teknoloji Sahipliği

Bağımlılığın en önemli kaynaklarından birisi de Türkiye'nin (diğer bağımlı ülkeler gibi) kullandığı teknolojilerin dahi sahibi olmayışıdır. Kullandığı teknolojiye sahip olmadığı içindir ki, sanayi ürünleri ürettiği ve hatta ihraç edebildiği halde ne bağımlılıktan ne de bunalımdan kurtulabiliyor.

Türkiye Ereğli Demir Çelik gibi zaman zaman

övündüğü bir üretim tesisine sahip ama bunun gibi ikinci bir tesisi inşa etme olanağına sahip değil. Daha da önemlisi böyle bir tesisi sürekli yenilemek ve yeni koşullara hazırlamak için bile tamamen dışa bağımlı durumdadır. (1)

Teknoloji sahipliğinin gelişmiş kapitalist ülkelerde merkezileşmesi olgusu zayıflamak bir yana iki temel nedene dayanarak giderek pekişiyor. Birincisi, teknolojik yenilik mucitlerin ve dahilerin işi olmaktan çıkıp 'kollektif olarak örgütlenmiş kafa emeğinin' dahileşmesi, mucitleşmesi sonucu olan merkezi Araştırma ve Geliştirme faaliyetlerinin alanına giriyor. Dahası teknolojik sonuçlara yakın bilimsel çalışmalar da dahil olmak üzere birçok teknolojik yenilik temel çalışma alanı 'teknoloji üretmek'

olan firmalarca yapılıyor. Diğer bir deyişle teknoloji üretimi doğrudan bir sermaye yatırım sonucu ortaya çıkmaya başlıyor. İşte teknoloji sahipliğinin giderek bağımlı ülkelere daha fazla uzaklaşmasının birinci ve en önemli nedeni budur.

İkincisi, biyo-genetik alanındaki gelişmeler tarımsal alanı da doğrudan sınırlıyor ve tarım ürünleri tohumlarının genetik kodlar biçiminde patentleştirilmesini olanaklıyor. Hemen her tarım ürününün biyo-genetik yöntemlerle bol ürün veren, gösterişli türleri laboratuvarlarda geliştiriliyor ve daha sonra patenti alınıyor. Bu yeni tohumların en önemli özelliği tohumlardan üretilen ürünlerin yeniden tohumluk olarak kullanılmaya elverişli olmayışıdır. (2) Bol ve gösterişli ürün verdiği için hızla yayılan ve geleneksel tohumları yokeden bu yeni tohumların patentleri gelişmiş ülkelere aittir. Böylelikle bağımlı ülkeler tarımsal ürünlerde de teknoloji sahipliğini kaybetmiş oluyorlar. (3)

Üretim Yapısında Dengesizlik ve Bilgi-Yoğun Sektörler

Geldiğimiz noktada gelişmiş ve bağımlı ülkeler arasındaki tüketim normu farklılıkları görece azalmıştır. Diğer bir deyişle bu ülkelerin tüketim yapıları birbirine yakınlaşmıştır. Türkiye kentlerinde tıpkı Amerikan kentlerindeki gibi her tür dünya ürününü bulmak olasıdır.

Tüketim alanındaki bu değişime rağmen üretim alanındaki uçurum giderek derinleşmektedir. Türkiye ile emperyalist ülkeler arasındaki üretim yapıları birbirinden köklü olarak farklıdır. Üretim yapılarındaki bu farklılık bağımlılığın diğer bir temel

nedenidir.

Türkiye'nin sanayi üretim yapısına baktığımızda yatırım malları sektörünün yetersizliği açıkça görülmektedir. Fakat geline nokta öncü sanayi dalları sadece yatırım malları olmayıp aynı zamanda bilgi-yoğun teknolojik formasyona sahip olan dallardır. Bu da bağımlılığın diğer bir temel nedenidir.

Türkiye'nin sanayi üretim

Fakat geline noktada öncü sanayi dalları sadece yatırım malları olmayıp aynı zamanda bilgi-yoğun teknolojik formasyona sahip olan dallardır.

yapısına baktığımızda yatırım malları sektörünün yetersizliği açıkça görülmektedir. Fakat geline noktada öncü sanayi dalları sadece yatırım malları olmayıp aynı zamanda bilgi-yoğun teknolojik formasyona sahip olan dallardır. Bu nedenle bugün için eski yatırım, ara ve tüketim malları sınıflaması durumu tek başına açıklayamıyor ve teknolojik açıdan başka bir sınıflama daha yapmak gerekiyor. Bu açıdan bakıldığında Türkiye'nin bilgi yoğun sektörlerde ki inanılmaz geriliği

açıkça gözlenebiliyor. Diğer yandan emek-yoğun ve hammadde yoğun sektörlerde yoğunlaşma gözleniyor. Bu durum Türkiye'nin yeni dünya işbölümündeki rollerinden birini açığa çıkıyor.

Bugün bilgi yoğun sektörlerde geri kalan ve atılım yapan bir ülkenin istediği kadar sanayi ürünü üretsün ve ihraç etsin bağımlılıktan kurtulma şansı yoktur.

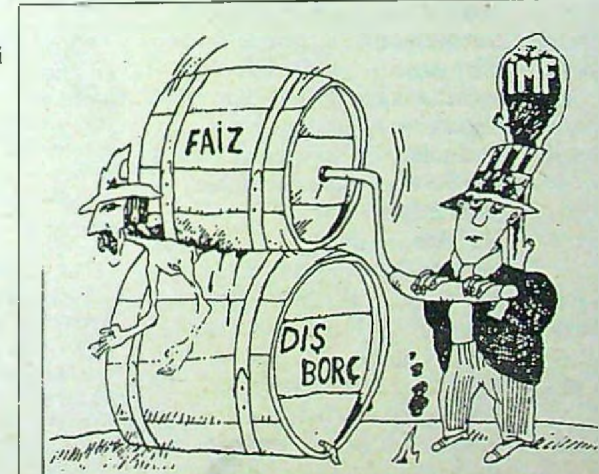
Türkiye de bilgi yoğun sektörlerdeki tek gelişme tüketim elektroniği alanındadır ki, stratejik bir öneme sahip değildir. Haberleşme alanındaki özgün gelişme olanakları ise birçok etken tarafından kullanılması engellenmiş, başlangıçtaki sıradışı çabalar hızla tasfiye edilmiştir. Netaş ve Teletaş bu durumu sergileyebileceğimiz iki farklı örnektir.

Netaş ve Teletaş Örnekleri

1967'de kurulan Netaş, tüm gelişim boyunca hem bağımlılık zincirinin kırılabileceğinin ipuçlarını vermiş hem de böyle bir girişimin hızla yerli ve yabancı egemen kesimler tarafından engellenmek isteneceğini ve bu engellenmenin piyasanın egemen olduğu koşullarda başarılı olacağını göstermiş bir örnektir. 1980 sonrasında PTT araştırma laboratuvarı temel alınarak oluşan

Teletaş ise daha başından itibaren bağımlı bir üretim yapısının tipik temsilcisi olmuştur.

Netaş'ta bir dünya devi olan Northern Telecom'un başından itibaren, azınlık bir ortaklığı var. Netaş'ın üretim alanı olan telefon santrallerinde dünya cross-bar (elektro-mekanik) tekniğini 1950'de uygulamaya sokuyor, dünya elektronik santralleri üretmeye başladığında Türkiye

Netaş ile cross-bar tekniğiyle işe başlıyor. Dünya 1977'de sayısal (bilgisayara dayalı) santrallere geçerken Türkiye ve Netaş cross-bar da direnmiyor.

1980'e yaklaşıırken Netaş da Araştırma-Geliştirme (ARGE) bölümü kuruluyor. Amaç masum ve (dünya tekeli Northern Telecom için) zararsız: Türkiye'ye uygun hat içi santraller üretmek. Bu masum girişim (ıpkı öğrenci hareketleri gibi) tehlikeli boyutlara varacaktır. 1982'de ilk kez yerli tasarım hat içi santraller üretiliyor. 1985 yılında ise köy tipi yerli santraller üretilmeye başlıyor. Yerli üretim santrallerin satış payı % 50'leri geçmeye başlıyor. Cross-bar tekniği hızla terkedildi. Sayısal tekniğine de adım atıldı. ARGE harcamalarının satış içindeki payı % 4'ler gibi rekor düzeylere ulaştı. Emek gücü bileşimi hızla nitelikleşti (1988 yılında % 30.5 mühendis ve teknisyen, % 29.5 büro ve idari personel) ve giderek modern ve kendi teknolojisine sahip olmaya başlayan bir üretim yerine dönüştü.

Fakat bu durum uzun sürmeyecekti, gerek ekonomik politikaların sonucu, gerekse planlamanın terkedilişi ve gerekse de Northern Telekom'un baskısıyla Netaş hem zor bir döneme girdi hem de ARGE faaliyetini azalttı. 1987 yılında başlayan bu geri dönüş, böylece özgün bir deneyimi sekteye uğratmış oldu.

Teletaş ise başından itibaren kendi teknolojisine sahip olmaya çalışmadı. Devlet desteği ve yabancı ortağın patentleriyle rahat bir dönem geçirdi. Netaş sıkıntıyla kıvrılırken Teletaş rahatı.

Netaş'ın ortağı Northern Telekom zaman içinde (özelleştirme politikasının bir sonucu olarak) hisselerin büyük çoğunluğunu ele geçirdi. Teletaş ise sermayeyi tabana yayma çabası (!) olarak özelleştirildi ve kısa bir sürede tümüyle ALCATEL'in eline geçti. Yani her ikisi de yabancılaştırıldı.

Netaş şu anda sahibinin dünya

çapındaki faaliyetlerinin mühendislik hizmetlerini veriyor. Bir dünya tekeli dünya çapındaki faaliyeti için gerekli mühendislik hizmetini Türkiye'deki koluna sınırlanmış durumda. Netaş'ın geçmişte yaptığı teknoloji birikimi şu an içinde bulunduğumuz krizi aşmakta ona yardımcı oluyor. Üstelik Türki cumhuriyetlere yönelttiği ihracat atağıyla da Northern Telecom'un yayılmasını sağlıyor. Teletaş ise ALCATEL'in dünya üretim sisteminde bir parçası olarak, (tüm süreçlerine vakıf olmadığı) üretimin bir alt evresini gerçekleştiriyor. Her ikisi de hem teknolojik bağımlılık hem de özelleştirmenin amaçları bakımından ciddi dersler taşıyan iki farklı ama aynı noktada buluşmuş örnek.

Bağımlılık Türkiye'nin Kaderi midir?

Elbette bağımlılık bir kader olamaz. Bağımlılık zincirini kırmanın zor ve sancılı yolları biliniyor. Bir kere finans bağımlılığını radikal bir şekilde azaltmak önemli bir başlangıç olacaktır. Kullandığımız teknolojiye sahip olma ve giderek yeni teknolojiler üretebilmek için bilinçli ve planlı sanayileşmeyle birlikte, bilinçli bir ARGE politikası izlemek zorunlu. Diğer bir önemli nokta ise özellikle bilgi-yoğun sektörlerde ciddi bir atılım yapmaktır. Bir ülkenin teknoloji sahipliği alanında ve bilgi yoğun sektörlerde ciddi aşamalar kaydetmeden tam olarak özgürleşmesi zordur.

Üstelik bunları yapmak (Netaş gibi bir örneğin mütevazı bir şekilde işaret ettiği gibi) gerçekten olanaklıdır. Fakat böyle bir yolu dünya ekonomisine (dünyanın uluslararası tekellerine teslim olarak) kayıtsız entegre olma ve üretim sürecini plansız bir şekilde tekellerin ve piyasanın denetimine bırakmaya dayalı bir sistemle izlemek olanaksızdır. Bu zinciri ancak tüm toplumun enerjisini gönüllü bir şekilde

seferber edebilen, üretimi toplumun ihtiyaçlarına göre şekillenen, emekçilerin özgürlüğünü temel alan, sömürüyü yasaklayan ve dünya halklarıyla dengeli ve eşit ilişkiler kuran katılımcı, demokratik ve kolektif bir toplum biçiminde kırmak olasıdır. Günümüzdeki tüm ters moda rüzgarlarına karşın, Türkiye gibi bir ülkenin makus talihini yenebilecek yegane toplum biçimi, kendisini yenilemiş, özgürlüğü temel alan, üretimi halkın demokratik-kolektif denetimine geçiren bir sosyalizmdir. Türkiye'nin bağımlılığını yeniden üreten temel açmazları aynı zamanda böyle bir toplumun aşması gereken noktaları da işaret etmektedirler. Özellikle bilgi-yoğun sektörler (helli koşulların yerine getirilmesi durumunda) bağımlılık zincirini kırmaya yarayan ciddi olanakları bağrında taşımaktadır.

Dipnotlar

(1) Patent veya lisans anlaşması yoluyla yapılan yatırımlar için kullanılan "teknoloji transferi" ifadesi bu bakımdan yanlıştır. Çünkü bu durumda teknoloji transfer edilmiş olmuyor, sadece üretim yeri transfer ediliyor, teknoloji sahipliği ise ana firmada kalıyor.

(2) Bu yeni ürünlerin tanıdığımız bir türü Amerikan mısırı diye bilinir. Artık sokaklarda yemeye alıştığımız yerli mısırları görmek olanaksızdır. Bunların yerine iri ve bol taneli 'biyo-geenetik harikası' Amerikan mısırı her yanı kaplamıştır.

(3) Bu gelişme teknoloji sahipliğinin tarım alanında da kaybedilmesinin ötesinde başka bir sorun daha yaratıyor. Bu bol ürünün gösterişli yeni tabul, sebze ve meyveler hormonlu ve tatsız oluyorlar. Böylece iri taneli ama mısır tadında olmayan mısırlar, domates gibi kokmayan domatesler yemek zorunda kalıyoruz.

Teknolojik Değişim Toplumun Dokusunu Değiştiriyor

"Burjuvazi, üretim aletlerinde ve dolayısıyla üretim ilişkilerinde, yani sosyal ilişkilerin tümünde durmadan devrim yapmaktan vazgeçemez. Üretimin bu sürekli altüst oluşu, sosyal yapının kesintisiz olarak sarfışı, sonu gelmeyen bir hareketlilik ve güvensizlik, burjuva çağını daha önceki çağlardan ayırdeder. Eski ve köksüz inanç ve düşüncelerle birlikte, bütün donmuş sosyal ilişkiler eriyip gidiyorlar. Bunların yerini alanlar, henüz iyice yerleşmeden eskiyorlar."

Komünist Manifesto, 1848.

"Bu yaz, büro sorunlarını geride bırakarak milyonlarca Amerikalı, Avrupalı ve hatta Japon Beyaz Yakalı için her zamankinden daha zor olacak. Dünyanın birçok yuppiesi sınımdan işsizlik denilen zorunlu tatile çıkmış durumda. Diğerlerine ücret artışı, iş güvencesi ve teşviklerin daktilo makineleri kadar eski olduğu söylendi. Bugün önemli olan tek

şey performanstır. Bu sadece yeni bir resesyon mu. Hayır. Bu kez ekonomik toparlanma, çok az rahatlama doğuracak. Amerika'nın süren iyileşmesi, önceki yükselişlere oranla, çok daha az iş yarattı. Tasarruf önlemleri arayışındaki firmalar, sürekli bir devrimin doğum sancılarını yaşıyorlar. Firmalar artan uluslararası rekabet ve teknolojik yenilenmeyle başa çıkmaya uğraştıkça, işyerinde klasik kariyerler ölecek. Herkes, profesyonel yaşamı boyunca 3 veya 4 kez, sadece işini değil mesleğini de değiştirmek zorunda kalacak. Sürekli ve tam-zamanlı işler nadir olacak. Sadece temizlikçiler ve çıraklar değil, mühendisler, pazarlamacılar ve muhasebeciler de geçici veya part-time istihdamı kabul etmek zorunda kalacaklar. Bu kadar korkutucu bir gelecekle karşı karşıya kalınca, kim tatilde huzur içinde dinlenecek kadar bürosundan uzak

kalabilir?" "Gelecekle ilgili bu görüş yanlış değil, eksiktir."

Ekonomist, 17 Temmuz 1993

Ekonomistin bu gelecek öngörüsünün "tamamlanması" için sadece istihdam, para ve faiz konusundaki genel teoriye dayanmak yetersizdir. Bu makalede tartışılacağı üzere teknik değişiklik ve "teknolojik devrim" teorilerine de dayanmak gerekir. Bu nokta üzerinde ısrarla durmak gerekir. Zira ekonomistler zaman zaman teknik değişikliklerin görünmezden gelinebileceği varsayımıyla hareket ederler. Bu elbette onların Marx ve Ekonomist tarafından vurgulanan teknik değişimi inkar etmelerinden değildir. Bundan daha çok, teknik değişimin kapitalist ekonomilerde her zaman var olduğu ve onun özgün biçimlerinin görünmezden gelmesinin sakıncalı olmadığını düşünmelerindendir.

tamamını kapsar, sistemi değiştirmeye zorlar. Bu yaklaşımın anlaşılabilirliği açısından teknik değişim 4 grupta toplanabilir.

1) **Tedrici Yenilikler:** varolan ürün, proses, organizasyon ile üretim, dağıtım ve haberleşme sistemlerinin tedricen gelişmesi, 2) **Radikal veya Temel Yenilikler,** Ürün, proses, organizasyon ile üretim, dağıtım ve haberleşme sistemlerinde kırılma, yani tedrici gelişmeden yeni fabrika, yeni pazar veya yeni organizasyonu içerecek bir sapma ortaya çıkması, 3) **Yeni Teknoloji Sistemleri** Ekonomik ve teknik olarak karşılıklı bağlantısı olan yenilikler (radikal veya tedrici) grubu 4) **Teknolojik Devrim** (Tekno-Ekonomik Paradigmanın Değişimi) Sistem yeniliklerinin, tüm ekonomi ile sanayilerin çoğunda veya tamamında, tasarımcı ve yöneticilerin "sağ duyusu"nu etkileyen, kapsamlı ve kapsayıcı bileşimi.

Günümüzde Bilgi ve İletişim Teknolojisi (ICT) adını taşıyan teknolojik yenilik 4. gruba girmektedir. Bütün sanayilere yayılmakta, yeni sanayiler ve hizmetler doğurmaktadır. yeni bir yönetim ve organizasyon anlayışını ortaya çıkartmaktadır. Değişiklik o kadar boyutu ve önemlidir ki, tekno-ekonomik paradigma değişikliğini doğurmaktadır. 'Fordist' kitlesel üretim

TEKNO-EKONOMİK PARADİGMA DEĞİŞİKLİĞİ

FORDIST (ESKİ)	ICT (YENİ)
1) Enerji yoğun	1) Bilgi yoğun,
2) "Çizim" bürolarında yapılan tasarım ve mühendislik,	2) Bilgisayar destekli tasarım,
3) Ardisık tasarım ve üretim	3) Eşzamanlı mühendislik,
4) Standardize	4) Sipariş üzerine (Customized)
5) Tahsis edilmiş tesis ve donanım	5) Elastik üretim sistemleri,
6) Otomasyon	6) Sistemasyon,
7) Tek linia	7) Ağ,
8) Hiyerarşik yapılar	8) Düz, yatay yapılar,
9) Bölünmüş	9) Bütünleşik
10) Servisi olan ürün	10) Ürünleri olan servis,
11) Merkezi	11) Dağılım,
12) Özgün becerili	12) Çok becerili,
13) Hükümet kontrolü	13) Hükümetin bilgi, eşgüdüm ve mülkiyeti yönlendirilmesi,
14) Planlama	14) Vizyon,

YENİLİĞİN SINIFLANDIRILMASI

Oysa genel ekonomi üzerinde son derece etkili olan, bütün alışkanlıkları altüst eden teknik değişimler, yenilikler olduğunda bu düşünce gücünü kaybeder. Teknolojik gelişmeler, kimi zaman, ekonominin

Değişiklik Alanı

1. Endüstri ve Hizmetler

a. İmalat

1940 Sonları-1970 Başları

Uzun petrol ham maddeler ve petro-kimya ürünlerine dayalı kültürel üretim sanayileri 1950 ve 60'ların belirleyicisidir. Elektriklik sermaye malları sanayii hızla gelişmesine rağmen küçüktür. Radyo ve TV gibi tüketim malları geneli olarak halkı dayanıklı tüketim malları kalıbına uygundur. Aero-spaz alanlarında ve hükümet desteğiyle ilk CAD ve CNC uygulamaları başlamış durumdur.

b. Hizmetler

Kültürel üretim biçimi, birçok hizmet alanına, örneğin turizm, değişim ve yiyecek, yayılması. Kamu sosyal hizmetlerinin hızla büyümesi ve merkezi ve yerel hükümetlerin istihdamında artış. Hiyerarşik merkezli yönetim sistemlerinin kamu veya özel tüm büyük organizasyonları hakim olması.

c. Ölçek

Ekonomisi,

Firma

Büyüklüğü

ve Sanayi

Yapısı

1950 ve 60'larda birçok sanayide (çelik-petrol vb.) büyük tesisler. Büyük ölçekli ekonomilerin büyük firmaların gelişimini ve sanayileşmeyi teşvik etmesi. CUS'ların sermaye, özellikle petrol, otomobil ve kimyasallar gibi alanlarda uluslararası hale gelmeleri. 1960'ların sonunda ve 70'lerin başında enerji yoğun kültürel üretim tarzının büyümesinin sonuna gelindiğini gösterir işaretler.

d. Firma

Organizasyonları

Hiyerarşik bölüm örgütlenmesi, çok sayıda yönetim kademesi ve dikey bilgi akışı. Bilgisayarlar varolan yapıya ekleniyor ve mevcut bilgi işlem bölümleriyle yardımcı oluyor. İmalata bilgisayarlı proses kontrol aygıtları olarak veya varolan üretim sistemlerine adaptörler tarzında bulunuyorlar.

2. Makro Ekonomi

ve İstihdam

a. Ekonomik

Büyüme

ve İş

Hayatındaki

Değişimler

Kültürel üretim yapının sanayi ve hizmetlerde "büyümenin Altın Çağı". Ekonominin Keynes'çi kontrolü aracılığıyla istikrar ve güven sağlama. Bu paradigma, kendi sınırlarına yaklaşıncı, 60' ve 70' yıllarda ortaya çıkan enflasyonist baskı ve sosyal gerilimler sonucunda yapısal pürüzler doğurdu. 1970'lerde sona ermesine kadar Breton Woods sistemi güvenilir uluslararası zemin oluşturdu.

b. İstihdam

ve İstisnalar

16-65 yaş arası erkek istihdamına dayanan başanlı "tam istihdam" politikaları. Göreceli olarak düşük ancak kadın katılımı. Çok düşük yapısal işsizlik. Göreceli olarak kısa resesyon dönemleri. Düşük sınıyvel genç işsizler. Yaygınlaşan ilk ve temel eğitim.

1970 Başları-1990 Ortaları

1980'lerde elektronik sanayii öncü uç haline geldi. Önce metal işleme, sonra diğer sanayilerde hızla CAD, CNC ve robotizasyonla. Verimlilik artışları ve yayılma hızı, beceri yatırımları oldu. Verimlilik düşüşleri, öğrenim eksikliği gibi nedenlerle düştü. Üretiminde ve pazarlamasında en-tegrasyon başladı. EMS ve CİM problemler yaşandı.

Büyük hizmet, bilgisayar sistemlerinin uygulanması nedeniyle sermaye yoğun hale gelmesi. (Özellikle finans hizmetleri) hizmet sektörleri de ARGE çalışmalarına ve ürün yenilemeye başlaması ICT'deki gelişmelere bağlı olarak hizmetlerin "çapraz" birleşimi (turizm firmalarının mali hizmetler, bankaların emlakçılar, vb.). Büyük öğrenim problemleri ve yazılım hataları. Kelime işlemlerinin evrensel hale gelmesi.

Üretimde ölçek ekonomisinin zaman zaman ters dönmeye başlaması. ARGE pazarlama ve finansman alanlarında önemini sürdürmesi. 1980 ve 1990'larda yoğun rekabet bilgisayar sistemleri ve kültür devrimi sonucunda büyük firmaların gerek beşer ya da, gerekse navi yakalı istihdamını azaltarak "küçümeye" si. KO'ların hızla çoğalma ve ölümün birlikteliği içerisinde varoluğu.

Bilgisayar terminallerinin ucuz ve yaygın kullanımı sonucunda gerçekleşen "kültür devrimi". Bu devrimin unsurlarını çeşitli fonksiyonların yaygınlaşması, yatay bilgi akışı ve yalın üretim sistemleri, firma içi ve firmalar arası network'ler, üretimin reorganizasyonu ve sistemasyonu ve çeşitli fonksiyonların firma dışına kaydırılması gerçekleştirildi.

70'lerin ortasında oluşan ilk yapısal küçülme krizi sonrası yeniden eski rotayı tutma arzusu, 80'lerin başında ikinci yapısal problemin farkına varılmasını sağladı. Ancak 90'lar başındaki üçüncü kriz bunların zorluk ve derinliği kavranmasını sağladı. ICT'nin sağladığı dev verimlilik potansiyeli sosyal sistemin katılımı nedeniyle gerçekleştirilemedi. Alternatif bir paradigma ihtiyacı çözüm arayışını hükümetler ve düzensiz ekonomisi içerisinde bulunan kamuoyunun tartışmaları sırasında sıkça dile getirilir oldu.

Yapısal işsizlik her resesyonda beraber daha vahim hale gelmekte. Part-time istihdamı ve kadın katılımında büyük artış. İşgücü profilini değiştirmek amacıyla eğitim ve yeniden eğitilmeye ihtiyaç duyuldu. Düşük becerili ve eğitimizler için sorun problemler. Uzun dönemli ve genç işsizlerin başlıca sorun haline gelmesi.

1990 Ortaları ve Sonrası (Yımsır Senaryo)

Elektronik esaslı ekipmanın ve kontrolün tüm sanayilere yaygınlaşması. Firma içindeki çeşitli fonksiyonların CAD-CAM vb. aracılığıyla "sistemasyonu". Birçok sanayide emek üretimi sistemleri. OECD ülkelerinde emek ve sermaye verimliliğinde büyük artışlar. Üçüncü dünya ülkelerinin genişleyen dünya üretimine ve ticaretine farklı seviyelerde katılımı.

Network hizmetlerinin dayanıklılık ve enformasyon sistemlerinin hızla çoğalması. Tele-alışveriş, tele-bankacılık, tele-eğitim vb. hizmetlerin çok ucuz telekomünikasyon ve bilgi işlem hizmetleri sayesinde yaygınlaşması. (Fax video fon.)

Özellikle yerel teknoloji ve yeni hizmet alanlarında küçük firma oluşumunun hızla artışı devam. Sermaye yoğun ve araştırma yoğun sektörlerde, yerel ölçekli firmaların uluslararası oligopoller arasında simbiyosise neden olan temerküz. Farklı bölgelerde çeşitli ve değişen ihtiyaçlar içerisindeki konglomeralar.

Yeni elastik yönetim tarzı hükümler. Çekirdek personel için daha güvenilir istihdam. Küçük firmalar ve part-time çalışanlarla oluşturulan ağ. Karar kademelerinde işgücünün daha fazla katılımı oluşturmaya çalışılıyor.

Teknik ve sosyal değişimin politik formlarla birleşmesi, yeni bir sürdürülebilir gelişme modeline yol açarken, yatırımlar için güvenilir bir ortam. Tüketim harcamalarının yeni bir tarz alması. BM ve Breton Woods ailesinden uluslararası kurumların değişmesi, gelişmelerin uluslararası çerçevesini sağladı. Keynes'in 1940'lardaki yaklaşımlarını "unutulmuş" unsurları 3. dünyanın gelişmeleri yakalaması için daha çok kaynak sağladı.

Ekonominin resesyonları çok daha düşük yapısal işsizlikle atlatılır. Daha çok kendi başına iş yapan ve esnek part-time çalışan kadın ve erkekler için önümüzdeki eğitim. İş arayan herkese iş bulan "aktif toplum". Bakım (çocuk-ihbar) ve yaratıcı faaliyetler gibi alanlarda emek yoğun çalışma. Herkes için daha kısa çalışma süreleri ve ev işlerine erkeklerin daha fazla katılımı.

DÜNYA

paradigma sistemin yerini yeni ICT paradigması almaktadır. Başlangıçta, 1950'ler ve 1960'larda, bilgisayar ve bağlantılı ekipman eski hiyerarşik ve bölümlü organizasyon içerisindeydi. Ancak ICT sonucunda yüksek maliyet düşüşlerinin ortaya çıkmasıyla öylesine yaygınlaştılar ki, yeni yönetim ve firma organizasyonu modelleri doğmasına neden oldular. Ancak bu kurumsal değişim acılı oldu zira varolan kurumlar eski paradigma ile bağlantılıydılar. Bu yeni paradigmanın üç temel özelliği vardır: a) Büyük miktarlarda bilgiyi işleme ve iletmekteki HIZ, b) Ürün ve hizmet karışımı ile organizasyondaki ELASTİKİYET, c) (a) ve (b) deki tanımlara uygun diğer firmalarla oluşan AG, Kültürel üretime göre organize olan eski kurumlar bu özelliklere uyum sağlamakta zorlandılar. Fordizmin yerini yeni bir yönetim anlayışı aldı. Bu iki anlayış arasındaki basitleştirilmiş ve şematik bir mukayese farkları ortaya koymaktadır. Bu yaklaşım teknolojik determinizm değildir. Teknolojiler beşeri kurumlar tarafından geliştirilir ve yaygınlaştırılırlar. Geliştirme, seçme ve uygulama süreçleri toplumsal süreçlerdir. Ancak bazı teknolojik gelişmeler bir kere başladıklarında kendi momentanlarını kazanır ve geçmiş performanslarının

etkisiyle, ilave kaynakları çekerler. Giderek bütün sistemi değiştirirler. Elektrik enerjisinin olmadığı bir dünya, ev ve işyerlerinde elektrik kullanan günümüz dünyasından hayli farklıdır. Günümüz OECD ülkeleri de ICT devriminin etkisiyle, geçmişte olduklarından farklıdır. Bu ülkelerin Tekno-Ekonomik Paradigma'sı değişmiştir. Böylesi dönüşümleri gerçekleştiren teknolojik gelişmeler örneğin ICT, kolayca yaygınlaşamamakta firmalarda geniş çaplı örgütsel ve yönetsel değişiklikleri; sanayide de yapısal değişiklikleri zorunlu kılmaktadır. Bu değişikliklerin bir kısmı ise hükümetlerin çeşitli düzeylerde sürdüreceği kamusal politikalar zorunlu kılar. Hemen tüm ekonomistler hükümetlerin yerine getirmesi gereken bazı önemli fonksiyonları olduğunu kabul edeceklerdir. Bunlar hükümet fonksiyonlarına girişimci bir ruh kazandırmayı ve sanayi ile yurttaş örgütlenmeler arasında bir çeşit koordinasyon sağlamayı içerirler ve eski geleneksel uygulamadan bir kopuşlardır. Bu fonksiyonları arasında 1) Yeni teknolojilere uygun altyapıyı sağlamak, 2) Küçük Ölçekli İşletmeler'in (KÖİ) kurulması ve gelişmesini sağlayacak bir ortam yaratmak, 3) Bilgi sistemleri ve görünmeyen yatırımları teşvik edecek yeni mali kuruluşların oluşturulması veya

reformu edilmesi, 4) İşgücünün beceri düzeyini yeni teknolojiye uygun hale getirecek eğitim ve politikalarının teşvik edilmesi, 5) Teknik ve yönetsel bilgilerin kamusal ve özel kuruluşlardan oluşan bir ağ ile yaygınlaştırılması, 6) Temel teknolojilerde gelişme sağlamak ve yeni ICT uygulamalarını teşvik etmek amacıyla AR-GE programları ve projelerinin desteklenmesi, 7) "Yapısal rekabet gücünün" özellikle ICT alanında teşvik edilmesi, 8) ICT kullanımıyla çevre konumu ve işgüvenliği sağlanması, 9) İyi endüstriyel ilişkiler ve işçi katılımı sağlanması. Teknolojik değişimin ortaya çıkardığı ICT'nin sunduğu olanaklar sınırsızdır. Son derece kapsayıcı ve yayılmacı bir teknoloji olarak verimlilik ve rekabet gücü artışında önemli rol oynar. Bu alanda yapılacak olan yatırımlar ekonomi üzerine geçmişte kara yolları ve otomobil üretimine yapılan yatırımların yarattığı etkiyi ortaya çıkaracaktır. Bugün oto yollardan ziyade Bilgi Otoyollarına ihtiyaç vardır. Otomobil sanayiine veya yollara yapılan basit mali teşviklerin sanayileşmiş bir ülkenin ihtiyacı olduğu şüphelidir. Bu konuda yaratıcı bir yaklaşım Clinton-Gone raporunda (Şubat 1993) görülebilir. "Bilgi Super Otoyolları" başlığı altında sunular söylenmektedir. "Bilgiye etkin ulaşım

Amerika ekonomisinin her bölümü için kritik hale gelmektedir. Bankalar, sigorta şirketleri, imalat ve diğer birçok iş faaliyeti yüksek hızlı iletişim bağlarına dayanmaktadır. Bu sistemlerin güvenilir, kolay kullanılır ve ucuz olması halinde daha birçok iş alanında kullanılmaları mümkündür. Etkin, yüksek hızlı bir iletişim sisteminin kuruluşunun hızlandırılması ABD'nin ekonomik ve sosyal gelişmesinde, 19. yüzyılın demiryollarına yapılan kamu harcamasının yaptığı etkiyi yapacaktır." Özellikle resesyon dönemlerinde çoğu sanayici ve politik sözcüleri, çalışma sürelerinin kısaltılması, çocuk emeğinin sınırlandırılması gibi sosyal reformların kârlılık ve rekabeti düşürerek sanayiye yok edeceğini söylerler. Oysa Robert Owen gibi bir 19. yüzyıl İngiliz sanayicisi daha iyi iş organizasyonu, daha iyi eğitim (kendi okulu vardı) sosyal reform ve yüksek teknolojinin kârlılığı yükselteceğini gösterdi. Mevcut ücret ve istihdamla oynayarak "elastikiyet" kazanma anlayışının yarattığı iş kaybı korkusu firmaların ve ekonomilerin gelişmesinin önünde giderek engel teşkil etmektedir. Bu nedenle yeni, kapsayıcı teknolojilere ve bunların yaygın kullanımına yönelik altyapıya yatırım yapılması ekonomik gelişme ve istihdamın artışı için daha uygundur.

KÜBA

Dayanışma Çağrısı

Küba, ABD ablukasının kalkması için uluslararası dayanışma çağrısı yapıyor

ABD'nin kendisine uyguladığı ablukanın, BM kararlarını çiğneyen niteliğine dikkat çeken Küba, ülke halkını açlığa ve hastalığa mahkum eden, ülke ekonomisini çökerten ablukanın derhal kaldırılması için uluslararası dayanışma talep ediyor.

Küba, 35 yıldır uygulanan ablukanın BM'nin, alınan önlemlerin söz konusu öle halkının sağlık ve hayatına zarar veremeyeceği şeklindeki kararını çiğnediğini hatırlatıyor ve bu konuda ABD'ye karşı uluslararası kamuoyundan destek istiyor.

Bilindiği gibi ülkede açlık ve hastalığın iyice yaygınlaşmasıyla, ABD'ye göç etmek isteyen Kübalıların sayısında ciddi bir artış oldu. Küba, ABD'nin bu gayriresmi göçmenleri kabul etmemesini istiyor. İltica etmiş insanları geri çevirememesi gibi insani bir gerekçe ileri sürerek göçmenleri kabul eden, gayriinsani koşullardaki kamplarda tutan ABD'ye yönelik Küba suçlamalarının bir yönü de, ABD'nin her yıl kabul etmesi gereken 20.000 Kübalı'yı kabul etmemesi.

1984'te iki ülke arasında imzalanan göç anlaşmasına göre, ABD'nin her yıl 20 bin Kübalı'ya vize vermesi gerek. Ancak aradan geçen 8 yılda bu anlaşma kapsamında yani yasal yollardan ABD'ye kabul edilen Kübalı sayısı sadece 11.222 kişi oldu.

IMF ve Dünya Bankası sınıfta kaldı

Son yıllarda IMF ve Dünya Bankası'nın uyguladığı yapısal uyarılama programlarının üçte ikisi yarım kaldı. Bu iki kuruluşun başansız olduğu bir diğer alan ise, borç verme. Düşük gelirli gelişmekte olan ülkelerin toplam borç yükü içerisinde en büyük payı IMF ve Dünya Bankası'na geri ödemeler oluşturuyor. Bu ülkeler sonuçta, aldıklarından daha fazlasını geri ödüyorlar. Bu iki kurumun, verdikleri borçların amacına uygun kullanılma oranı da yüksek değil. Şöyle ki, bu borçlar çoğu kez, askeri harcamalar için kullanılıyor.

Dünya Özgür İşçi Sendikaları Konfederasyonu ICFTU, tüm bu nedenlerle, Uluslararası Para Fonu'nda ve Dünya Bankası'nda ciddi bir reform istiyor. ICFTU'nun hazırladığı reform önerisi, 4-6 Ekim tarihlerinde Madrid'te

yapılan Gubernörler Toplantısı'nda görüşüldü. Dünyanın çeşitli bölgelerindeki 174 ICFTU üyesi tarafından kendi hükümetlerine iletilen öneri, bir yandan IMF ve Dünya Bankası'nın tüzüklerinde yer alan istihdamın ve gelir düzeylerinin dünyanın her yerinde artmasını sağlama amacına uygun icraatta bulunmasını isterken, öte yandan da bu iki kurumun, değişen dünya koşullarında globalleşen sermayeyi dizginleme konusunda yeni sorumluluklar üstlenmesi talebini içeriyor.

Bu kuruluşlar diğer her türlü hedefi bir yana bırakarak, ödemeler dengesinin denkleşmesi amacıyla ülkeleri enflasyonist politikalar uygulamaya zorluyor. ICFTU, bu tavrı ufuksuzluk olarak niteliyor ve hem sosyal maliyetlerinin çok yüksek olması hem de uzun dönemli gelişmeye zemin oluşturamaması nedenleriyle eleştiriyor.

Bir diğer önemli eleştiriyi, bu iki kurumun ekonomik sorunlara neoliberal ekonomik çözümlere dayalı genel reçeteler önermesi; önerdikleri politikaların her bir ülkenin kendi özgül seçeneklerin analizine dayanmaması oluşturuyor.

ICFTU ayrıca, IMF ve Dünya Bankası'nın sadece demokratik normlara uyan, insan haklarını çiğnemeyen

ülkelere borç vermesini istiyor. Bu isteğin son derece "ekonomik" bir nedeni var: Demokratik normları ve insan haklarını çiğneyen yönetimler genellikle rüşvetin ve her türlü çürümenin yaygın olduğu, alınan borç ve yardımların amacı dışında, askeri harcama olarak kullanıldığı ülkelerin hükümetleri oluyor.

Bir diğer önemli istek de IMF ve Dünya Bankası, gelişmekte olan ülkelerdeki işgücü piyasası konusundaki önerilerini oluşturmadan önce, sosyal taraflara danışması ve bu öneriler için ILO'nun uzmanlığından yararlanılması.

Dünya Bankası, temel ihtiyaçlar yani eğitim ve sağlık hizmetleri için verdiği borç oranını ciddi biçimde artırması da önemli taleplerden biri.

GÜNEY AFRIKA

Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Programı Özeti

Yeniden inşa ve kalkınma programı, ANC önderliğindeki ittifakın, öteki kilit kitle örgütlerine danışarak hazırladığı bütünlüklü, tutarlı bir sosyo ekonomik programdır. Bu program, "Halkı ve Güney Afrika'nın kaynaklarını apartheid'in (ırk ayrımı) nihai olarak kökünün kazınması ve demokratik, ırklara göre belirlenmemiş, cinsiyetçi olmayan bir geleceğin

Yeni Dönemde Yeni Bir Sendikal Konfederasyon COSATU

Güney Afrika'nın en büyük sendika birliği COSATU 1985'te kuruldu. Halen, 15 sendikası, 1.300.000 üyesiyle, toplam sendikaların yarısını bünyesinde barındırıyor.

COSATU, ANC (Afrika Ulusal Kongresi) ve SACP (G. Afrika Komünist Partisi) ile üçlü ittifak içinde yer alıyor. Halen, pek çok COSATU üyesi, ANC milletvekili ve ulusal birlik hükümeti bakanı olarak parlamentoda ve hükümette.

COSATU, ANC'nin hükümetteki politikalarının çerçevesini oluşturan "Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Programı"nın biçimlenmesinde de etkili oldu.

G. Afrika'da işsizlik %39 civarında ve ekonomik gerileme sürüyor; bütün sanayilerde iş daraltmaya gidiliyor. İşverenler, G. Afrika'nın dünya ekonomisine yeniden entegre olduğunu, işçilerin ücret artışlarını sınırlamak ve üretkenliği artırmak zorunda olduklarını savunarak sendikaların ücret taleplerini reddediyor. IMF istihdamı artırmak için, ücretlerin indirilmesini istiyor.

Öte yandan işçiler, artık bıkmış durumda; ücretler ve ırkçı çalışma uygulamalarına son verilmesi amaçlı bir grev dalgası, ülkeyi sardı. 9 milyon işgücünün grevle geçtiği 1987'den beri en fazla grev bu yıl yaşandı.

COSATU'nun temel sorunu, bir yandan iktidardayken -ulusal birlik hükümetine bakan vermiş bir örgüt olarak- bir yandan da sendikaların geleneksel savunmacı rolünü yenileyip bu konuda bir politika oluşturabilmek. Örgüt, sanayinin demokratikleştirilmesi, birlikte tayin hakkı, ücret farklılaşmaları, mesleki eğitim, insan kaynaklarının geliştirilmesi gibi daha "içerden" sorunlarla ilgilenmek zorunda artık.

Son grevler, bu bakımdan önemli bir gösterge. Çünkü COSATU yetkililerine göre, bu grevler, yeniden inşa ve kalkınma programının yayılmasını gösteriyor. Sendika hareketi, iş dünyasının yeniden inşa ve kalkınma programı kapsamı dışında kalamayacağı konusunda, toplumun onayını kazanmak zorunda.

inşası için seferber etmek" amacıyla.

Birbiriyle bağlantılı beş program var.

1. Temel ihtiyaçların karşılanması

Temel ihtiyaçlar kapsamına şunlar alınmıştır: İş, toprak, konut, su, elektrik, kitle iletişim, ulaşım, temiz ve sağlıklı bir çevre, beslenme, sağlık hizmetinden yararlanma ve sosyal güvenlik. Önümüzdeki beş yılda gerçekleştirilebilir çeşitli programlar hazırlanmıştır.

Örneğin halen gençler ve evsiz çocuklar da parasız sağlık hizmetinden yararlanıyorlar, beş yıl içinde yaşlıların,

özürlülerin, işsizlerin ve öğrencilerin de bu hizmetten yararlanması sağlanmış olacak. Kötu beslenmenin kökünün kazınması şeklinde üç yıllık bir hedef var; birleşik, koordineli bir ulusal sağlık sistemi kurma niyetindedir.

2. İnsan kaynaklarının geliştirilmesi

Programın bu bölümü çocuk bakımından ileri bilimsel ve teknolojik eğitime kadar eğitim ile ilgili. Temel yaklaşım şu: beşikten mezara kadar herkes, eğitim ve mesleki eğitim imkanlarından yararlanabilmeli. Bu yaklaşım, eğitimi toplumun tüm alanlarına yaymayı amaçlar. Cinsiyet temelindeki

ayrımcılığın kökünü kazımak için pozitif ayrımcılığın önemini vurgular. resmi eğitim ve beceri eğitiminin yanı sıra sanat ve kültürün, spor ve boş zaman uğraşlarının önemini kabul ve ilan eder.

3. Ekonominin yeniden yapılanması

Bu bölüm, Güney Afrika ekonomisinin üç dayanağının -madencilik, imalat sanayi ve tarım sektörü- ciddi bir atılım yapmasını sağlayacak bir dizi fikirten oluşuyor, ama ayrıca pekçok G. Afrikalı'nın çalıştığı "marjinal" sektörün teşvik edilmesinin de altı çiziliyor. Ayrıca, en gerekli altyapının sağlanması, çevreye

verilmiş hasarın onarılması ve sanayi ile tarımın yeniden inşasına katkıda bulunulmasını sağlayacak koordine bir kamu hizmetleri programına duyulan gerek vurgulanıyor.

Endüstriyel ilişkiler konulu bu bölüm, örgütlenme ve grevin temel haklar olduğunu benimsiyor, ulusal, sektörel ve işyeri düzeylerinde toplu sözleşme görüşmelerine dayanan katılımcı yapıların oluşturulacağı vaadinde bulunuluyor. Ayrıca, serbest toplu pazarlık, asgari ücretin ödenmesi ve pozitif ayrımcılık eylem vaatleri de var. Kamu yararına ters özelleştirmelerin geri alınması vaadi ve işletme mülkiyetlerinin ırkçılıktan arındırılması kararlılığının yanı sıra her yıl 300.000-500.000 tarım dışı iş yaratılması hedefi de var.

4. Devletin ve toplumun demokratikleştirilmesi

Bu bölümde, anayasanın ve Haklar Beyannamesi'nin rolü; ulusal yönetimlerin, il yönetimlerinin ve yerel yönetimlerin rolü; hukukun yönetimi, kamu sektörü, kamu işletmeleri, polis ve güvenlik güçleri, sosyal hareketler ve hükümet dışı örgütler, sosyo ekonomik gelişmeyi kolaylaştıran bir demokratik enformasyon sistemi ele alınıyor.

5. Yeniden yapılanma ve kalkınma programının uygulanması

Bu bölüm, para sağlanması dahil, Yeniden yapılanma ve Kalkınma Programı'nın uygulanmasının koordinasyonu ve planlanmasıyla ilgili önerilerden oluşuyor.

Kalkınma

- 4 **Türkiye'nin Kalkınma Stratejisi Ne Olmalı?**
DISK-AR Türkiye'nin uluslararası düzeyde rekabet yeteneğine kavuşabilmesi için, kalkınma stratejileri tartışmasını yeniden gündeme getirmek ve düşünen insanlarımızın ilgisini ve enerjisini bu konuya çekmek istiyor.

Yatırım

- 7 **1980 Sonrası Yatırım Teşvik Sisteminin Değerlendirilmesi**

Yaklaşık 30 yıldır yürürlükte olan teşvik sistemi özel sektör kuruluşlarına önemli parasal avantajlar sağlamakla birlikte, ülkenin uzun vadeli gelişme perspektiflerini dikkate almamıştır. Bu dönemde herşeyin teşvik edildiği, sonuçta hiçbir şeyin teşvik edilmediği bir teşvik furıyası yaşanmıştır.

Araştırma

- 10 **Asgari Geçim Sınırı 16 Milyon**

5 Nisan Kararları ücretlilerin bütçesini aşındırmaya devam ediyor.

Elektronik

- 11 **Neden Elektronik Sektörüyle Başlıyoruz.**

Yeni kalkınma stratejisine ilişkin görüşümüzü belirtirken, elektronik sektörüne verdiğimiz önceliğin gerekçesi, özlemini duyduğumuz maddi refah düzeyine ulaşabilmenin yolunun ileri teknolojileri yakalamaktan geçtiğini düşünmemizdir.

Dosya

- 13 **Söylesi: Elektronik ve Enformasyon Sanayinin Geliştirilmesine Önem Verilmelidir**

Elektronik alanında Türkiye'nin önde gelen araştırmacılarından ve İTÜ İleri Elektronik Teknolojileri Araştırma ve Geliştirme Vakfı'nın kurucularından Prof. Dr. Duran Leblehici DISK-AR'ın Elektronik ve Enformasyon Sanayine ilişkin sorularını yanıtladı.

- 18 **Tüketim Elektroniğinin Gelişimi**

Artan uluslararası rekabet süreci içindeki üç farklı kesim; yani üretici firmalar, bükümet ve sendikaların ayakta kalabilmesi için bazı sektörlerin bilimsel analizinin yapılması gerekiyor. Ekonominin en dinamik ve uluslararası sermayeye en açık kesimi olan tüketim elektroniği bu açıdan incelenmelidir.

Küreselleşme

- 21 **Rekabetin Kuralı Sosyal Damping Olamaz.**

Artan dünya rekabeti ve küreselleşmeye karşı sendikalar, uluslararası organizasyonlarla birlikte sosyal standardı yükseltebilmek, "sosyal damping"i önleyebilmek için mücadele etmelidir.

Bağımlılık

- 24 **Türkiye'nin Kaderi Bağımlılık Değildir**

Türkiye'nin yazgısını değiştirebilecek yegane yol, bilgi-yoğun sektörlerle öncelik vermektir. Ancak Netaş ve Teletaş örnekleri bugüne kadar tamamen çıkmaz bir sokağa girildiğini gösteriyor.

Dünya

- 27 **Teknolojik Değişim Toplumun dokusunu Değiştiriyor.**

Christopher Freeman, 1950'lerden beri üretim teknolojisinde ortaya çıkan değişimi; bunun toplum yapısına etkisi ve sosyal dampingi önleyebilmek için çözüm önerilerini anlatıyor.

Dünya Turu

- 30 **KÜBA: Dayanışma Çağrısı**

- 30 **ABD: IMF ve Dünya Bankası Sınıfta Kaldı...**

- 30 **GÜNEY AFRIKA: Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Programının Özeti;**

Yeni Dönemde Yeni Bir Sendikal Konfederasyon: COSATU